

YEREL YÖNETİMLERİN KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI SÜRECİNE HALKIN KATILIMI*

Hasan Hüseyin DOĞAN**

Atıf©: Doğan, Hasan Hüseyin, (2015). “Yerel Yönetimlerin Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sürecine Halkın Katılımı”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 8, Sayı 2, Aralık 2015, ss. 505-544

Özet: Kent yönetimlerinin; kentsel dönüşüm projeleri kentin riskli bölgelerinin saptanması, eskiyen, bozulan, çöken, gecekondu kesimlerinin yenilenmesi ve buralara yeni ekonomik değerler kazandırılması için uyguladıkları projelerdir. Kentsel dönüşüm projeleri, kentte yaşayan kenttaşları yakından ilgilendirmektedir. Bu nedenle kenti düzenleme, kent yönetim birimleri kadar kentte yaşayanlarında hakkıdır. Kent yönetimlerinin kentsel dönüşüm uygulamaları için alacağı kararlara halkın katılımının sağlanması başarı oranlarını artırır. Bildirinin temel amacı; kent yönetimlerinin uygulayacağı kentsel dönüşüm projelerinden etkilenen insanların sürece katılımlarını ortaya koymaktır. Bildirinin varsayımı; yasal düzenlemelerin kent yönetimlerinin uyguladıkları kentsel dönüşüm projelerine halkın katılımını sağlamadıkları gibi, kentte yaşayan kentlilerde, yeterli düzeyde kentlilik bilincine sahip değildirler. Bildiride tarihsel, betimsel ve istatistiksel yöntemler birlikte kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Plan, Planlama, Kent, Kentsel Dönüşüm, Yönetim.

Makale Geliş Tarihi: 06.04.2015/ Makale Kabul Tarihi: 21.08.2015

* Bu makale 9. Kamu Yönetimi Sempozyumunda sunulan aynı başlıklı bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Hitit Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta: huseyin-dogan@hitit.edu.tr

The Involvement of Public to the Process of Municipal Urban Renewal Implementations,

Citation/©: Doğan, Hasan Hüseyin, (2015). "The Involvement of Public to the Process of Municipal Urban Renewal Implementations", Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 8, Issue 2, December 2015, pp. 505-544

Abstract: Urban renewal projects are conducted by city officials in order to determine the risky parts of the old city, and to restore the old, deteriorated, collapsed parts of ghettos and to add economic value to these parts of the city. Urban renewal projects closely concerned the residents of the city. Therefore, participation in the urban management is the right of the city residents of the city as well as the city officials. Ensuring public participation in the decision of urban renewal projects improves the success rates of these projects. The main aim of the paper is to show that it is necessary to provide the participation of people who are affected from the urban renewal projects in the decision making process. The assumption of the paper is that legal legislation does not provide the participation of the people in the urban renewal projects and the majority of the residents of the city do not have sufficient urban consciousness. The historical, descriptive and statistical methods were used together in this paper.

Keywords: Plan, Planning, City, Urban Renewal, Management.

I. GİRİŞ

Dünya 21. yüzyıla siyasal, ekonomik, toplumsal, ekinsel ve teknolojik bakımdan hızlı bir değişim içine girdi. Bu değişim, 20. yüzyılın son çeyreğinde küreselleşme ile daha da hızlandı ve 21. yüzyıla aktarıldı. Toplum ve ekonomik devingenlik, toplumların sürekli yaşadığı bir olgudur. Değişim toplumların temel niteliklerinden biridir. Kimi toplumlarda değişimin hızı, yüksek, kimilerinde ise düşüktür. Toplumların bu değişiminde, kentler üretim biçimlerine bağlı olarak her zaman canlı ve hareketli ortam özelliği göstermişlerdir. Her toplumda kentler, ekinsel, ekonomik ve siyasal yaşam üzerinde önemli etkileri olan yapay toplumsal örgütlerdir. Genel olarak kentler, bir takım işlevleri yerine getirebilen, kırsal yerleşimlerden kimi özellikleriyle ayrılan, belirli bir nüfus büyüklüğüne sahip, ticaretin, hizmetin, sanayinin, ulusal, uluslararası ulaşımın ve iletişimin sağlandığı, dün olduğu gibi bugünde birbiriyle sürekli yarışma, hatta çatışma içinde bulunan, zenginlik-yoksulluk açısından farklı konumlara sahip katmanların birlikte yaşadığı yerlerdir. Coğrafi konumuna bağlı olarak kentler, hızlı ya da yavaş coğrafi alan ve nüfus olarak sürekli büyümektedirler. Kentlerin sunduğu göreceli ekonomik üstünlükler kent büyüdükçe artar ve daha çok sayıda bireyi kırsal alanlardan kentlere doğru çeker (Keleş, 2015,38).

İkinci Dünya Savaşından sonra gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde kentleşme hızlanmış, ülkelerin nüfuslarının büyük bölümü kentlerde yaşamlarını sürdürmeye başlamıştır. Kentleşme yalnızca bir nüfus hareketi değildir. Ekonomik öge, yani üretim biçimlerinin değişmesi kentleşme üzerinde önemli bir ağırlığa sahiptir. Küreselleşme, kentlere yeni ekonomik, toplumsal, ekinsel ve siyasal roller getirmiştir (Keleş, 2014, 398).

Geçmiş çağlarda kentlerin belli plana göre kurulduğu ve geliştiği görülmekte ise de, kent biliminin bir disiplin haline gelmesi 20. yüzyılın yarattığı bir gelişmedir. Kent dizgesinin siyasal, ekonomik, toplumsal ve uzamla ilgili alt dizgeleri vardır. Bu alt dizgeler, birbiriyle karşılıklı etkileşim ilişkileri içinde bulunurlar.

Sasika Sassen, mekanın ekonomik kürselleşmenin oluşturduğu çoklu çevrelerden biri olduğu ve bu stratejik mekanlardan birinin de kent olduğunu belirtmektedir (Sassen, 1999, 145). Çağdaş kentin kendisi ve yönetimin önemi kürselleşen dünyada çok artmıştır. Küreselleşme ile birlikte devletin ulusal egemenliğini giderek kentleri ile daha çok paylaşılır duruma getirdiği görülmektedir. Küreselleşme, kimi kentleri “Dünya Kenti” konumuna getirmiştir. Parçası oldukları ülkenin ekonomik ve toplumsal düzeninin özelliklerini taşıyan kentler önemli yerleşimlerdir. Bu kentlerin yani büyük kentlerin sayısı 21.yy’ın ilk çeyreğinde 30’a yaklaşmıştır.

Uzun sürede oluşan kentler de canlı varlıklar gibi, doğan, büyüyen, yapıları sürekli olarak değişen toplumsal örgütlerdir (Keleş, 2014, 398). Büyüyen gelişen kentler eskidikçe kimi yerleri çöker ve bozular. İşte kentlerin, güzelleştirilmesi ya da soylulaştırılması için yapılan kentsel dönüşüm projeleri (KDP) kent yönetimleri tarafından uygulanmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası sanayileşme ile tarımda makineleşmenin ürünü olarak belirginleşmeye başlayan kentleşme olgusu, Türkiye’de de 1950’li yıllardan itibaren giderek hızlanmıştır. Bu iki önemli yapısal gelişme, zaman içinde merkez-çevre ilişkilerinin, merkez yerel yönetim iş bölümü ve kaynak bölüşümünün yeniden değerlendirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Kentlerin büyümesiyle birlikte 1940’lardan itibaren Türkiye’de de kent planlamasına geçildiği söylenebilir. Daha önce Ankara’nın başkent olması nedeniyle bu kente özgü bir planlı çalışma başlatılmıştır. Ancak Türkiye genelinde kent planının yaygınlaştırılması İkinci Dünya Savaşından sonra başlamıştır. Bu nedenle Türkiye’de kent planlamasının tarihi çok eski değildir. Kentsel dönüşüm sürecine halkın katılımını ortaya koyabilmek için, toplum yaşamında önemli bir konumu bulunan kent, kent yönetimi ve toplum yaşamı üzerinde izleyen başlıkta durulmuştur.

II. KENT YÖNETİMİ VE TOPLUM YAŞAMINDA ÖNEMİ

Kentin birçok tanımı yapılmaktadır. Kentler fiziksel, ekonomik, toplumsal, ekinsel ve çevresel değişimlere yol açan, aynı zamanda bu değişmelerin sonucunda değişen ve biçimlenen devingen yapılar olarak tanımlanmaktadır (Roberts, 2003, 9-36). Kentler, farklı inançta, siyasal düşüncede ve çok dilde konuşanların birlikte bulunduğu özeklerdir. Kent adı verilen yerleşim, insanların akrabalık bağlarının sınırlarını aştığı, insanca bir yaşam sürmek için ekinsel ve ekonomik türden yaşam araçları yaratıp paylaştığı, geliştirdiği bir yerdir (Bookchin, 1999, 227). Kent, anlamsız bir yığın değildir (Çizgen, 1994, 19). Kentler rastgele değil, çevrenin avantajlı özelliklerine gösterilen bir tepki olarak ortaya çıkar ve gelişirler (Giddens, 2008, 945). Sunduğu hizmetlere duyulan istem çoğaldığı ölçüde büyüyen kentler, sokakları, caddeleri, parkları, heykelleri, kütüphaneleri, müzeleri, halkın bir arada bulunduğu meydanları, mimarisi, insanların giyim ve davranış biçimleri ile topluma bir görüş, duyuş veren, üretim araçlarının, anamalin insanların gereksinmelerinin toplanmış olduğu, eğlence ve dinlence yerlerinin bulunduğu yerleşim özekleridir. Kent, eski Yunandan beri siyasal yaşamın canlı özeği olmuştur. Ekonomik ve toplumsal değişmelerin zorluklarına karşın, kentler bugün hala özgürlüğün hammaddelerini içinde taşıyan yerlerdir (Abrams, 1964, 12). Karl Marx'a göre kent, yalnız üretim güçlerinin, kent soylularının değil, erkin toplandığı, toprak iyeliğinden kopuk bir kapitalizme dayanan yerleşme özeğidir (Keleş, 2013, 123). Kent, öyle bir yerleşim yeridir ki, çıkar ve çelişki kümelerinde kendine özgü bir bilinç yaratarak sınıf yapısının doğmasına neden olur.

En büyük maddi ve zihinsel iş bölümü, kent ile kırsal ayrılmasıdır. Kentin varlığı, yönetimin, polisin, vergilerin vb. zorunluluğunu kısacası belediye örgütünün bu nedenle de genel olarak siyasetin zorunluluğunu içerir (Marx, Engels, 2010, 81). Marx Weber, geliştirdiği kent kuramlarında kenti siyasal bir birim olarak değerlendirmektedir. Kent üretim, tüketim, dolaşım ve değişim koşullarının belirlendiği karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, kentin planlaması önemli bir kamu hizmetidir.

Toplumsal hukuk devletinin temel ilkelerinden biri de planlamadır.

Kent planlaması aracılığıyla üretim sistemindeki karşılıklı bağımlılık ağlarına dayanan önemli mekânsal birimler ayrıştırılarak çözülmeye çalışılır (Castells, 2014, 53). Planlamadan az çok bilinçli, temkinli bir eylem olarak söz edilemez; planlama, yalnız ulaşılmak istenen hedefler açısından ele alınabilir; düzenleme hedefleri, temelde bunların toplumsal rolü nedeniyle, müdahale eden aktörün kurumsal konumuyla belirlenir (Castells, 2014, 108). Planlama, rasyonelliği

artırmak için karar organlarına öneriler veren, akışkanlıklar sunan bir teknik servis fonksiyonu yüklenmektedir. Planlama, toplumun sahip olduğu kaynakları kalkınma amacıyla bilimsel ve akılcı biçimde kullanılabilmesini sağlar. Kent planlaması, kentin ve çevresinin rahat yaşama ve sağlık koşullarını, ticari yaşamı ve endüstrinin istemlerini göz önünde tutarak, uygun ilkelere göre gelişmelerini organize eden bir eylemdir. Kent planlaması tam bir modernite projesidir (Tekeli, 2009, 109). Planlama süreci, hangi düzeyde, hangi ölçekte olursa olsun, geleceğe dönük bir kararlar, öneriler ya da önlemler dizisini içermektedir. “İleriyi görme” ve “ eylem öğeleri”, planlama sürecinin iki temel boyutunu oluşturmaktadır (Yavuz, Keleş, Geray, 1979, 191).

Kentler toplumsal ve bireysel yaşamın bir takım işlevlerini yerine getiren, ekonominin pazar denetimini yapan özeklerdir.

Kent, doğaya ve emeğe ait olan her şeyi kendisine çeken bir yerleşim özeğidir. Kentsel uzamda her zaman bir şeyler meydana gelir. Kent kolayca okunamayan, denetlenmesi oldukça güç olan öngörülemeyen ve tasarlanamayan karmaşık ekonomik ve toplumsal ilişkilerin yaşandığı özektir.

Kentler, fiziksel, toplumsal, kültürel, çevresel ve ekonomik değişmelere yol açan, aynı zamanda bu değişmelerin sonucunda kendisinde değişen ve biçimlenen devingen özeklerdir. Kentlerde, toprak ve konut başta olmak üzere her şey geniş ölçüde ticaretin konusu olmuştur. Kent merkezi, arsa fiyatlarının ve taşınmaz mal kiralarının, kentte en yüksek olduğu yerdir.

Merkezi ve yerel yönetimlerin, siyasal etkilere açık olabilen kuruluşlar olmaları nedeniyle uygulamada her zaman nesnellikten uzak kararlar alabildikleri görülmektedir. Bu yönetimlerin nesnellikten uzak kararlar aldıkları sık görülen yargı kararlarından açıkça anlaşılmaktadır. Özellikle kentsel çevreye ve kent kimliklerine geri dönüşü olmayan zararların verilmesi söz konusu olan durumlarda “yürütmeyi durdurma” kararları çevrime sokulmak suretiyle yanlış uygulamaların atılması önlenmektedir. Modern kent çelişen çıkarların en önemli çatışma alanlarından biridir. Mekan toplumsal iktidar savaşımının taşıyıcısıdır (Şengül, 2009, 15) . Kent mekanının üretim, yeniden üretim ve dönüşümünde sermaye birikim süreçleri önemli bir rol oynamaktadır. Kapitalizmin gelişim sürecinde, mekanın kendisi metalaşmış ve sermaye birikim süreçleri açısından yaşamsal bir önem kazanmıştır (Şengül, 2009, 16). Harvey, kenti sermaye birikim süreçleri çerçevesinde değerlendirmektedir. Bu düşünürün bakış açısına göre kentsel süreç üretim, dolaşım, değişim ve tüketim için maddi alt yapının yaratımını ifade etmektedir.

III. YEREL YÖNETİMLERİN ÖNE ÇIKMASI

Yasama ve yargı dışındaki kamu hizmetlerini yürüten kamu yönetim örgütleri iki ana dizgeden birinde yer alır. Bunlardan birisi, kamu hizmetlerinin yalnız bir özekten (merkezden) yönetilmesidir ki, buna yönetim dizgesinde “özekten yönetim” denir. İkincisi ise, kamu hizmetlerinin türlü özeklerden ve bunlar arasında bölünerek her birinin değişik örgütler tarafından yönetilmesi söz konusudur ki, bu tür yönetime “yerinden yönetim” dizgesi denmektedir (Doğan, 1995, 273). Yönetim siyasası bakımından birbirine karşı gibi görünen bu iki ana dizge gerçekte birbirlerinin olumsuzluklarını olumlu hale getiren yönetimlerdir. Bu yönetimlerin yasalarla kendilerine verilen hizmetleri, halka etkin bir biçimde sunmaları varlık nedenleridir. Yerel yönetimler, halkın katılımıyla kendi kendisini yönetebilen, demokrasi ilkelerinin yerleşmesine katkı sağlayan, yerel toplumun siyasal ekinini (kültürünü) geliştiren, halka en yakın yönetim birimleridir. Yerel yönetimlerin dayandığı temel değerleri inceleyenler genellikle özgürlük, katılım ve etkinlik olarak ele alırlar. Özgürlük, bireysel özgürlük değil, toplumun özgürlüğüdür. Bu özgürlüğün temel nedeni yerel yönetimlerin halkın kendi kendisini yönetmesine, organlarını kendisinin seçmesine olanak veren kurumlar olmasından ileri gelmektedir. Kentsel gelişmeye ilişkin görev ve yetkilerin büyük bir bölümü yerel yönetimlere aittir. Türkiye’de bu yetkiler kent yönetimlerince kullanılmaktadır. Kentler, tarihsel gelişim süreci içinde çok değişik işlevler üstlenmiş, gönenç devleti açısından önemli uzamsal odaklardır. Bu durum kentin kendisini önemli hale getirirken, kent hizmetlerini yerine getiren kurumlar olarak yerel yönetimleri ön plana çıkarmıştır. Yerel yönetimler, tarihi gelişim sonucu belli bir yerde topluca yaşayan insanların oluşturduğu tüzel kişilerdir. Kolektif tüketimin örgütleyicisi olarak yerel yönetimler gönenç devletinin en önemli birimlerinden biri olmuştur (Şengül, 2009, 73). Bu yönetimler, kentsel dönüşüm projelerini hazırlayan, uygulayan ve yöneten toplumsal örgütlerdir.

Kentsel dönüşüm projesinin yönetimi önemlidir. Kentsel dönüşüm projesi farklı faktörlerden oluşan zaman odaklı bir eylem olarak algılanmaktadır. Proje yönetimini dokuz temel faaliyet alanı tanımlar (PMI, 1996). Bunlar; alan yönetimi, zaman yönetimi, maliyet yönetimi, kalite yönetimi, entegrasyon yönetimi, insan kaynakları yönetimi, iletişim yönetimi, risk yönetimi, prosedür yönetimidir. Kentsel dönüşüm proje yönetiminde paydaşların analizi ve beklentilerinin belirlenmesi projenin başarısını doğrudan etkilemektedir (Özçevik ve diğerleri, 2007).

Halkın, yaşadığı yerleşim yerinin gelişmesinde, güzelleşmesinde, rahatlık, huzur, güvenlik, esenlik sağlayan bir çevrede yaşaması kent yönetiminin

ilkeleri arasında olmalıdır. Bu, kent planlamasının kültürel, eğitsel ve siyasal katılımına da önem vermek demektir. Dünyada ve ülkemizde 20.yüzyılın son çeyreğinde küresel bağlamda yerel yönetim kuruluşlarının uğradığı değişimler, özetken yönetimin yanı sıra önemli bir konuma yükseltilmiştir. Bu değişimler de Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının önemli katkısı olmuştur.

Kentlerde, yönetim dizgesi nasıl olursa olsun her zaman kimi sorunlar yaşanmaktadır. Makalede, bu sorunlar arasında kentsel dönüşüm üzerinde durulmuştur.

IV. KENTLERİN ÖNEMLİ SORUN ALANLARI

En düzenli ve planlı kentsel dizgelerde bile az çok sorunlar vardır. İlk çağ kentlerinden günümüze kadar olan dönem bir insanlık tarihini anlattığına göre, kentler farklı uzamlarda bir değişim ve dönüşüm sürecinin içinde olmuşlardır. Bu ise, kent koşullarının ya da kent yaşamının olağan bir sonucudur ve kentsel fiziki mekanın (kentsel formun) devingenliğini işaret etmektedir (Görgülü, 2003, 767). Özellikle gelişmiş ülkelere göre gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde daha çok sorun alanları vardır. Kapitalist ülkelerin gelişmiş ve sanayileşmiş olanlarında kent planlaması kuralları, kent ve toplum sağlığını korumaya yönelmiş, önlemler, sınırlamalar, hizmet etkinlikleri toplumsal sınıflar hesaba katılmazsa gereği gibi uygulanır. Bu ülkelerde kent planları, genellikle kağıt üzerinde bırakılmaz (Keleş, 2013, 87). Buna karşın, arsa spekülasyonlarının olumsuz etkilerini, konut, arsa ticaretinin yozlaştırıcı sonuçlarını, kent planlarının bireysel, sınıfsal ve partizanca çıkarlar uğruna bir yana itilmesinin ezikliğini en çok duyan ülkeler gelişmekte olan ülkelerdir. Bu ülkelerde kentleşme sanayileşmeye dayanmadığı için düzensiz kentleşme ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde kentlerin temel sorun alanları; kentsel topraklar, tarım alanlarının kentsel kullanıma açılması, orman alanlarının imara açılması (ormansızlaştırma), kent planlaması, kent kimliği, konut projeleri, alışveriş merkezleri, afet riski taşıyan alanların düzenlenmesi, kıyıların imara açılması, kentsel dönüşüm ve yapı denetimi gibi sorunlardır. Kentsel toprakları imara uygun duruma getirmek, kentsel topraklar üzerindeki vurgunu önlemek, bir başka deyişle toprak kullanımını desteklemek bu çerçevede yerine getirmeleri gereken bir görevdir. Çünkü kentleşmeyle birlikte ortaya çıkan en önemli sorunlardan biri kentsel topraklarda ki değer artışından elde edilen haksız kazançlar ve kentsel toprakların bu nedenle vurgunculuk konusu olmasıdır.

Kentsel dönüşüm projeleri sosyo-psikolojik sorunlar da yaratmaktadır.

Bu nedenle kentsel dönüşüm projelerinin uygulaması etkinlik bakımından yerel yönetimleri özellikle kent yönetimini öne çıkarmaktadır. Tüm ülkelerde

olduğu gibi, Türkiye’de de illerin taşınmaz ve rant odaklı büyüme içerisinde oldukları söylenebilir. Kimi kentlerde, özellikle büyük kentler için, kentsel dönüşüm yoğun tartışmalara neden olmaktadır.

Kentsel dönüşüm projelerinin ortaya çıkardığı nüfus devingenliği ayrıca önemli bir sorun yaratmaktadır. Kentsel dönüşüm proje uygulamaları insanların, ailelerin yer değiştirmesini içeren çok boyutlu projelerdir. Bu nedenle, proje uygulama alanında yaşayan ailelerin dinamiklerinin bilinmesi önemlidir. Kentsel dönüşüm projesi komşuluk üzerine yaptığı olumlu ve olumsuz etkilerin ölçüldüğü araştırmaların toplumsal maliyeti üzerinde odaklanmaktadır (Atkinson, 2004). Bireyin, topluluğun fiziksel ve psikolojik gönencine yönelik kaygılar duyarlı bir yenileme için temel bir zorunluluktur. Kentsel dönüşüm yenilemenin ardından nüfusun eski yerine yeniden yerleştirilmesini ya da kentin başka bir bölgesine transfer edilmesini içerebilir (Özçevik ve diğerleri, 2007, 85).

Ailelerin yerinden çıkarılması yalnızca finansal maliyeti değil, aynı zamanda toplumsal ve duygusal maliyeti beraberinde getirir. Kentsel yenileme, çoğunlukla kentsel toplulukların çözülmesine, arkadaş ve akrabalara yakınlığın yitirilmesine neden olmaktadır. Bunun için insanlar, kendileri ile çocuklarının gelecekteki gereksinimlerini karşılayabileceklerini bilmeye gereksinim duyarlar (Nozick, 1992). Kentsel dönüşüm ile kent içinde sürekli değişen toprak değeri artmakta ve toplum yararına olmayan getirim (rant) sağlamaktadır.

V. BİR GETİRİM OLUŞUM ALANI KENT

Klasik iktisat kuramında getirim (rant), bir üretim faktörü olarak toprağın fiyatıdır. Getirim, çıplak olarak bir toprak parçasından belli bir süre yararlananın toprak sahibine ödeyeceği bedel ya da kiradır. Bu bağlamda getirim, toprak sahiplerinin hiçbir çaba göstermeden üretimden aldıkları payı göstermektedir. Kentsel toprakların kimi özellikleri vardır. Her şeyden önce, kentsel topraklar, alt yapıları, üst yapıları, imar hakları ile bir bütün oluşturur ve kentsel toprakların değeri bunların etkileşimi sonucu oluşur. Kent topraklarının konumu kent içinde sürekli değişmektedir. Kentsel topraklar fizik olarak aynı yerde bulunmakla birlikte kentin gelişme düzeyine koşut olarak kent özeğine ya da özeklerine uzaklığı farklılaşmaktadır (Keleş, 1999, 23). Kentsel topraklar, iyelik sahibinin denetimi dışındaki etkilere açık olması özelliğini taşır. Kentler büyüdükçe, nüfusları arttıkça iş özeklerinde ve oturma bölgelerinde arsa ederlerinin hızla artması en önemli sosyo ekonomik olaylardan biridir. Getirim geliri kıtlıktan doğar, toplum açısından kazanılmış

bir gelir sağlamaktadır. Bir ülkede nüfus arttıkça getirimler kendiliğinden yükselecektir. Kentler aslında mevcut yönetsel sınırlarından daha geniş bir alana hizmet vermektedir. Kentte bir üretim faktörü olan toprak en önemli üretici bir güçtür. Kapitalist dizgede getirimin kamuya aktarılmasının yerine piyasa güçlerine bırakılması en önemli bir değişimdir. Gönenç devleti açısından kentler önemli mekânsal odaklar olmuşlardır. Çünkü refah devletini tanımlayan eğitim, sağlık, konut gibi hizmetlerin büyük bir bölümü kent mekanına özgü nitelik taşımaktadır. Bu durum, kentin kendisini önemli hale getirirken, yerel yönetimleri de bu hizmetleri sağlayan kuruluşlar olarak ön plana çıkarmıştır.

Her türlü değer hızla paraya dönüştürüldüğü ve insanların değer kalıplarında önemli yozlaşmaların ortaya çıktığı, getirim yaratma ve yaratılan bu getirimi paylaşırma kaygılarının körüklendiği küreselleşme döneminde kentler kimi olumsuzluklarla karşılaşmaktadır. Bu gelişmeler kentlerin imar etkinliklerini biçimlendirmektedir. Kentin geleceğini planlamak geniş ölçüde kentin bu günkü durumunu doğru olarak tanımayı gerekli kılar. Kent topraklarında getirim sağlama kaygıları, kentin büyüme ve gelişme yönlerini, nüfus yoğunluğunu, toprak kullanım biçimlerini olumsuz yönde etkilemekte, planlama kararlarının uygulanmasını güçleştirmektedir.

Özel mülkiyetten kaynaklanan getirimler toplumda paylaşım bozuklukları yaratmaktadır. Gerçekte toplumun tümünün yarattığı değerlere, toplumun küçük bir kesiminin el koymasına neden olmaktadır. Mülkiyet hakkı doğal ve mutlak bir hak olarak sahibine sınırsız yetkiler tanımaz. Mülkiyet hakkını mutlak bir hak olarak gören toplumlarda bile bu hakkın kullanımına türlü sınırlamalar getirilmiştir. Bu sınırlamalar toplum ve kamu yararı için getirilmektedir. Toplum yararı bireysel yararın üzerinde olduğu için gerektiğinde mülkiyet hakkı sınırlandırılır. Kentsel topraklar üzerindeki vurgunculuk (arsa spekülasyonu) kentsel toprak getirimlerinin yüksekliğinin doğal bir sonucu olarak görülebilir. Kentsel toprak vurgunculuğunu sürekli kılan, destekleyen bir ortamı yaratmamak gerekir. Kentsel rantın oluşumu ve bölüşümü sürecinde yerel yönetimlerin, özellikle de kent yönetimlerinin çok temel rolü bulunmaktadır. Kentsel rantın oluşum ve bölüşüm sürecinde, başta dünya bankası, uluslararası para fonu (IMF), dünya ticaret örgütü benzeri uluslararası örgütler, Avrupa Birliği gibi bölgesel örgütlenmeler, bu örgütlerin almış olduğu kararlar, sözleşmeler, ulusötesi şirketler, bu şirketlerle iş birliği yapan yerli şirketler, yükleniciler, emlakçılar, vurguncular (spekülatörler), gayri menkul yatırım ortaklıkları, kredi ve finans kuruluşları ile türlü sivil toplum örgütleri aktif rol almaktadırlar (Turan, 2009: 94). Gerçek kişilere ve

tüzel kişilere 1990'lı yıllarıdan bu yana en çok yüksek yatırım sağlayan proje alanlarından biri de kentsel dönüşüm projeleridir. Bu ortamın yaratılmasını engelleyecek, gerekli önlemleri alacak olan başta kent yönetimi olmak üzere ilgili ve yetkili kamu kurumlarıdır.

VI. KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI

Kentsel dönüşüm son yıllarda, en çok duyulan ve kamuoyunda kullanılan kavramlardan biridir. Bu kavram, 2000li yıllardan sonra düzenlenen yerel yönetim yasalarına da konusu olmuştur. Kentsel dönüşüm, kentin öteden beri varolan kesimlerinin içyapılarında ve kentin öteki kesimleriyle ilişkilerinde ki değişimleri anlatmak üzere kullanılmaktadır. Kentsel dönüşüm kavramı, kent yönetimleri, kent plancıları, uygulamacılar ve bilimsel çevrelerde farklı biçimlerde dile getirilmektedir. Son yıllarda, gelişmiş gelişmekte olan birçok ülkede ve Türkiye'de kentsel dönüşüm kavramı üzerinde türlü tanımlar yapılmaktadır. Türk Dil Kurumu Türkçe sözlükteki tanımı "olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, tahavvül, inkılap, şekil değiştirme ve transformasyon" olarak tanımlanmaktadır. Türkiye Bilimler Akademisinin (TÜBA), Türkçe bilim terimler sözlüğünde kentsel dönüşüm tanımına yer verilmiştir. Buna göre, "kentsel dönüşüm, belediyelerce, kentin yıpranan ve özelliğini yitirmeye yüz tutmuş kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen kent bölgeleri, bu bölgelere ait alanların, kentin gelişimine uygun olarak yeniden yapımı ya da özüne uygun biçimde yenilenerek bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve toplumsal donatı alanları oluşturulması, doğal afet risklerine karşı önlemler alınması, kentin tarihsel, kültürel dokusunun yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması amacıyla gerçekleştirilen eylemlerin tümüdür (TÜBA, 2011, 703). Kentsel dönüşüm, kentsel bozulma süreçlerini daha iyi anlama gereksiniminden doğan ve gerçekleştirilecek dönüşümde elde edilecek sonuçların üzerinde bir uzlaşmadır. Başka bir anlatımla, yitirilen bir ekonomik işlevin ya da etkinliğin yeniden kazandırılması, canlandırılması, işlemeyen bir toplumsal işlevin işler duruma getirilmesi; toplumsal dışlanmış alanlarda, toplumsal bütünleşmenin sağlanması; çevresel niteliğin ya da çevre dengesinin kaybolduğu alanlarda bu dengenin yeniden sağlanmasıdır (Robert, 2000). Kentsel dönüşüm kamu girişimi ya da yardımıyla kentin bir alanının iyileştirilmesi, korunması, daha iyi barınma koşulları yaratılması için yerel tasar ve izlenceler uyarınca kentleri ve kent özeklerinin tümünü ya da bir kısmını günün değişen koşullarına daha iyi yanıt verebilecek duruma getirmektir (Keleş, 2008, 2). Kentsel yenileme; farklı nedenlerden ötürü zaman içerisinde eskimiş, köhneleşmiş, yıpranmış ya da kimi durumlarda

terk edilmiş, vazgeçilmiş kentsel dokunun, günün sosyo-ekonomik ve fiziksel koşulları göz önünde tutularak değerlendirilmesi, dönüştürülmesi, ıslah edilmesi ve yeniden canlandırılarak kente kazandırılmasıdır (Özden, 2005, 24). Kentsel dönüşüm için yapılan tanımlardan da anlaşılacağı gibi fiziksel mekanın iyileştirilmesi (ıslahı), çevresel iyileştirme kentin türlü nedenlerle eskimiş, yıpranmış, bozulmuş, çökmüş alanlar ile gecekondu alanlarına yeni işlevler yüklenmesi, kimi projeler ile toplumun ekonomik gönenç düzeyini iyileştiren, oraların yitirmiş oldukları toplumsal ve ekonomik değerlerinin günün koşullarına göre yeniden canlandırılarak kazandırılmasını ve yerel topluluk ağının güçlendirilmesi, toplumsal kapasitesinin artırılmasına yönelik katılımlı süreçlerle toplumsal dönüşümü sağlamayı içermektedir. Kentsel dönüşüm için bilim insanları tarafından yapılan tanımlarda ve başka çalışmalarda birçok kavram türetilmiştir. Bunlardan kimileri şöyledir: Yenilenme, yeniden canlandırma, soylulaştırma, seçkinleştirme, kentsel iyileştirme, sağlıklılaştırma (rehabilitasyon), kentsel yeniden canlandırma, güzelleştirme, iyileştirme, eski haline getirme, yeniden oluşum, yeniden geliştirme, yeniden düzenleme, temizleme, boşlukları doldurarak geliştirme, tazeleme-parlatma, kentsel koruma, kentsel dönüşüm ve kentlerin çöküntüye uğrayan alanlarının yeniden düzenlenmesi gibi adlandırmalarla ifade edilmektedir. Bu çalışmada kentsel dönüşüm ve yer yer kentsel yenileme kavramları kullanılmıştır.

VII. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

Kentler ilk ortaya çıktıkları tarihten beri yenileme ya da dönüşüm sorunlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Tarihin ilk dönemlerinden beri kentleri; depremler, büyük yangınlar, yapılan savaşlar, işgal ve yıkımlar gibi siyasal nedenlerle tamamı ya da bir kısmı yıkılmış ya da bozulmuştur. Son yıllarda en çok duyulan ve konuşulan “kentsel dönüşüm” kavramı, daha önce kentsel yenileme biçiminde ele alınıp ifade ediliyordu. Kentsel dönüşüm olgusu, ilk zamanlar kentsel yenileme biçiminde batı ülkelerinin toplumsal ve ekonomik yönden çöküntü alanlarının yeniden canlandırılması girişimleri ile başlamıştır. Sanayi devriminin ilk ortaya çıktığı ülke İngiltere olduğuna göre, kentlerin dönüşüme uğramalarıyla karşılaşılması önce bu ülke kentlerinde, daha sonra ABD’de başlamıştır. Sanayi devrimini izleyen yıllarda sanayi kentlerinde hızla artan çevre kirliliği, sanayi bölgelerinin düzensiz yapılaşması, nüfusun yoğunlaştığı alanlarda ölçünleri düşük konutların varlığı, yetersiz altyapı hizmetleri sağlıksız kentlerin gelişmesine neden olmuştur (Le Gates, Stout, 1998, 209–313). İngiltere’de ilk kentsel yenileme kimi kentlerde kamusal alanların genişletilmesiyle başlamıştır. Başka bir anlatımla temiz, sağlıklı ve yaşanabilir kentlerin geliştirilmesi amacıyla ilk kentsel yenileme projeleri 19.

yüzyılın ortalarında “Park Hareketi” ile kente doğayı getirmeyi amaçlamış, bunun sonucunda 1844’de Liverpool’da Birkenhead parkı, 1845’de Londra’da Victoria Parkı yapılmıştır. Londra’da yapılan Victoria Parkından 18 yıl sonra yani 1863’te ABD’nin New York kentinde Central Park yapılmıştır (Le Gates, Stout, 1998, 209–313). Yenileme ya da kentsel dönüşüm sanayi devrimi ile başlayan hızlı kentleşme sonucu doğal ortamdan uzaklaşan kentleri yeniden doğayla bütünleştirmek için kentlere geniş park alanları oluşturmakla başladığı söylenebilir. Park hareketini kent özeklerinde geniş bulvar ve caddelerin açılmasını kapsayan kentsel yenileme projeleri izlemiştir. Bu tür projelerin başında Fransa’nın başkenti Paris’te 1850–1860 döneminde Baron Haussmann öncülüğünde gerçekleştirilen kentsel yenileme projesi gelmektedir. Mumfort tarafından geliştirilen bahçeşehir kent modelinin, kentleri doğayla bütünleştirme anlayışı olduğu söyleyebilir. Paris kentinin özeğinde büyük yıkımlar yapılmış; geniş bulvar ve caddeler açılmış; bu ulaşım arterleri, kent özeği dışında ki Bois de Boulogne, Bois de Vincennes gibi parklara bağlanmıştır. Bu dönemde ki yenileme projeleri modernist hareketin ortaya çıkışından sonra Paris başta olmak üzere Avrupa’da birçok kentte yıkımlar yapılmış; yıkılan alanlar, modernist planlama ve tasarım ilkelerine bağlı olarak tekrar geliştirilmiştir. Kentsel dönüşüm üzerine yapılan ilk bilimsel çalışmalar 1920’li yıllarla Chicago okulunun tek boyutlu, betimsel bir yaklaşımı ile yaptığı çalışmalar olmuştur. Modernist planlama ve tasarım ilkelerine göre gelişen yeni kentler kurulmuştur. Kentsel iyileştirme ve kentsel yenileme projelerine 1970’lerin başından itibaren öncelik verilmeye başlanmıştır. Küreselleşen dünyada kentler bir tür uluslararası sermayeyi kendilerine çekme yarışı içinde olmuşlardır. Gelineyen süreçte, kendi çözümlerini gerçekleştirebilmek için merkezlerinden para alamayan ve uluslararası sermayeyi kullanmak zorunda olan tüm dünya kentleri, sermaye birikimlerini kendilerine çekebilmek adına büyük ve zorlu bir yarışma içine girmişlerdir. İşte “kentsel dönüşüm projeleri” bu sürecin sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Görgülü, 2000).

Kentsel dönüşüm, Türkiye’de 1950’li yıllardan beri gecekonduların ve gecekondu bölgelerinin iyileştirilmesi bağlamında gündeme gelmiş bir konudur. Devlet, İkinci Dünya Savaşı sonundan itibaren ortaya çıkan gecekondu sorununun çözümüne çaba göstermiş ve bu konuya ilişkin 5218 (1948), 5228 (1948), 6188(1953) ve 7367 (1959) tarihli af yasalarını çıkartmıştır. Bu yasaların hepsi belli bir tarihe kadar yapılmış olan gecekonduları yasallaştırma yoluyla topluma kazandırmayı amaçlayan bir siyasal istenci yansıtıyordu (Keleş, 2008, 293). Gecekondu yapımının önlenmesi yeni gecekondu yapımının yasaklanmasına ve yapılmış olanların iyileştirilmesine ilişkin temel politikalar 1966 yılında

çıkarılmış ve bugünde yürürlükte bulunan 775 sayılı gecekondular yasasında da aynen korunmuştur. Bu temel politikalarda 1970'li, 1980'li, 1990'lı yıllarda ve 21. yüzyıla girdikten sonrada önemli bir değişiklik olmamıştır. Kısaca, kentsel dönüşüm ülkemizde 1950'li yıllardan beri gecekonduların ve gecekondular bölgelerinin iyileştirilmesi bağlamında gündeme gelmiş bir konudur.

VIII. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN AMAÇLARI

Bütün ülkelerde eskiyen, kent kesimlerinin zamanla yenilenmesi gerekmiştir. Eskiyen kent kesimlerinin yenilenmesi ve bu kesimlere toplumsal ve ekonomik yönden yeni işlevler kazandırılması istenen bir durumdur. Önemli olan kentsel yenilemenin amacının, kapsamının ve yönteminin doğru belirlenmesidir. Bir plana dayanmayan ulusal çaptaki politikalarla bağlantılı olmayan kentsel dönüşüm uygulamaları, kent sorunlarını çözmeye yardımcı olamadığı gibi, kentin yapısına, burada yaşayan kentlilerin fiziksel, toplumsal, ekonomik geleceği üzerine ve buna bağlı olarak da kentin bütün geleneklerine etki edebilmektedir. Başka bir anlatımla kentsel dönüşüm doğası gereği kentin geleneklerini etkilemektedir. Kentsel dönüşümün amaçlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Yoksulluk yuvalarını (slum) ya da gecekondular türü yapıları ve oluşturdukları yerleşim yerlerini temizlemek.
- Kent öteklerinin, kentlerin öteki kesimleriyle ve yöre kentlerle aralarındaki ekonomik gelişme düzeyi farklılıklarını ortadan kaldırmak, çöktümlü bölgelerine yitirmiş oldukları ekonomik canlılığı yeniden kazandırmak (Keleş, 2014, 399).
- Kentlerin sahip olduğu tarih, kültür, mimarlık değerlerinin korunabilmesi için bunların buldukları yerlerde bulunan yapılarla birlikte koruma altına almak.
- Doğal ya da insan elinden çıkmış olayları sonucunda yaşanabilirlik niteliklerini kısmen ya da tümüyle yitirmiş olan yerleşim yerlerini temizleyerek bu alanları yapılaşmaya elverişli duruma getirmek.
- Kent dokusunu oluşturan öğelerin fiziksel olarak sürekli değişim gereksinmesine yanıt verilebilmesini sağlamak.
- Kentlerin zaman içinde eskiyen kısımlarının yeniden düzenlenmesi ve değiştirilmesini sağlamak.
- Kentin doğal, tarihi ve ekinsel dokusunun korunması, kentin ekinsel kalıtının (mirasın) gelecek nesillere devredilmesi.

- Afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu aralarda, arazilerde sanat norm ölçülerine uygun sağlıklı, güvenli yaşam çevreleri oluşturmak.
- Kentin fiziksel koşulları ile toplumsal sorunları arasında doğrudan bir ilişki kurulmasıdır. Kentsel alanların çöküntü alanı haline gelmesindeki en önemli nedenlerden birisi toplumsal çökme ya da bozulmasıdır. Kentin bozulma alanındaki toplumsal ve ekonomik çöküntüyü önleyecek yeniden değer kazandırmak.
- KDP kentin hızla büyüyen, değişen ve bozulan dokusunda ortaya çıkan yeni fiziksel, toplumsal, ekonomik, çevresel ve altyapısal gereksinimlere göre kent parçalarının yeniden geliştirilmesine olanak sağlamak.
- Kentsel gönenç ve yaşam niteliğini artırıcı bir ekonomik kalkınma yaklaşımını ortaya koymak
- Fiziksel ve toplumsal bozulmanın yanı sıra, kentsel alanların çöküntü bölgeleri haline gelmelerinin en önemli nedenlerinden birisi, bu alanların ekonomik canlılıklarını yitirmesidir. KDP fiziksel ve toplumsal çöküntü alanları haline gelen kent parçalarında ekonomik canlılığı yeniden getirecek stratejileri geliştirmeyi ve böylece kentsel gönenç ve yaşam niteliğini artırmayı amaçlamalıdır.
- Kentsel alanların en etkin biçimde kullanımına ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınmaya yönelik stratejilerin ortaya koyulmasıdır (Roberts, 2000,).

IX. KENTSEL DÖNÜŞÜM AMAÇLI PLAN YAPMADA YETKİLİ YÖNETİMLER

Kamu yönetimi için kalkınmanın ve ekonomik büyümenin planlanarak yapılması bir gereklilik olduğu kadar anayasal bir ilkedir. Ülke kaynaklarının planlı kullanımı ekonomide savurganlığı önleyeceği, verimliliği artıracığı gibi, çevre ile doğanın korunmasına da önemli katkı sağlayacaktır. Türkiye’de kalkınma planlarının dışında bölge planı, çevre düzeni planı, imar planı, stratejik plan, ek plan, mevzii imar planı, revizyon imar planı, iyileştirme planı (ıslah imar planı), turizm amaçlı planlar, ulusal park geliştirme planı, endüstri bölgeleri için hazırlanan plan türleri vardır. Kentsel dönüşüme ilişkin düzenleme ve uygulamalar yaklaşık 1990’lı yıllara kadar uzun süre mevcut yasal düzenlemeler ve yönetmelikler çerçevesinde yürütülmüştür. Türkiye’de kent yenileme konusu 2000’li yıllardan sonra gündemde daha sık yer almaya başlamıştır. Dönüşüm konusunun akademik çevrelerde tartışılmaya başlaması ilk kez TMMOB şehir plancıları odasının 11-13 Haziran 2003 tarihinde

İstanbul'da düzenlediği “ Kentsel Dönüşüm Sempozyumu” ile olmuştur. Bu tarihten sonra bilimsel toplantıların yapılması sürmüştür. KDP kapsamında imar planlarının yapılması, değişik özekten ve yerel kamu kurumlarına verilmiştir. Bir kent alanının kentsel dönüşüm projesi kapsamında olup olmayacağına ilişkin karar alınması /verilmesi yetkisinin hangi kamu yönetiminin olacağı özek ve yerel yönetim kuruluşları yasalarında belirtilmiştir. KDP kapsamında yetkili kuruluşlar şunlardır: 5393 sayılı belediye yasası ile kent yönetimleri, 5216 sayılı yasa ile büyükşehir yönetimleri, 5104 sayılı Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesi Yasası (kentsel dönüşüm mevzuatımıza 04.03.2004 tarihinde yürürlüğe giren bu yasayla girmiştir), 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Yasa, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası, 775 sayılı gecekondu yasası, 2985 sayılı Toplu Konut Yasası, 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı kuruluşu hakkında yasa ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Yasadır. Bu yasalar ile “kentsel dönüşüm” düzenlenmiş bulunmaktadır. Belirtilen yasalara ek olarak kentsel dönüşümle ilgili yönetmeliklerde çıkarılmıştır.

Kentsel alanlardaki KDP'nin yerel yönetimler tarafından yapılması gerekir, ancak kimi özeksel kamu kurumlarına geniş yetkiler verilmiştir. Bunların başında Toplu Konut Yönetimi (TOKİ), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı gelmektedir. 02.03.1984 tarih ve 2985 sayılı yasa ile kurulan TOKİ, gecekondu dönüşüm projeleri çerçevesinde yaptığı inşaatların “yapım mal oluşunun” altında satmak konusunda yetkili kılınmıştır. Türkiye'nin kentsel çevre üretimi, devletin taşınmaz üretim sürecine dahil oluşu ile alt gelir kümesinin barınma hakkını güvenceye almak ve düzensiz gecekondu yap satçılığının yerine planlı konut çevreleri üretmek istemiştir. Bu temel yaklaşımla kurulan Toplu Konut Yönetimi (TOKİ) ile konut üretimine başlamıştır. Fakat TOKİ son on yıl içerisinde 16 ayrı yasal düzenleme, 648 ve 661 sayılı yasa gücünde kararname (KHK) ile yeni yetkilerle donatılarak kar amaçlı bir örgüt haline dönüştürülmüştür. İlk kez 2004 yılında 5162 sayılı yasa ile Toplu Konut İdaresi yasasına eklenen bir maddeyle TOKİ'ye kentsel dönüşüm alanlarında plan yapma yetkisi tanınmış ve 4684, 4966 ve 5162 sayılı yasalarla TOKİ'ye verilmiş olan bu yetki, daha sonra çıkarılan 5273,5281, 5492, 5610, 5766, 5793, 5953, 6009, 6306, 6355, 6495 ve 6306 sayılı yasalarla daha da genişletilmiştir (Ünal, 2015, 460). Özeksel yönetim kuruluşlarına tanınan bu geniş planlama yetkileri, yerel yönetimlerin özekliği ile çelişen bir durum sunmaktadır. Çünkü, özekten yönetimin aldığı/verdiği kararlara halkın katılımı hemen hiç düzeyindedir. Oysaki yerel yönetimlerin kararlarının

alınmasına halkın istemesi halinde daha kolay olduğu söylenebilir. Yerel yönetimler açısından katılımcı demokrasinin önemli bir yeri vardır.

X. DEMOKRASİNİN UYGULAMA BİÇİMLERİ VE KATILIMCI DEMOKRASİ

Tarihsel süreç içerisinde toplumlar, bilgi toplumu düzeyine gelene kadar türlü aşamalardan geçmiştir. Üretim süreci boyunca, üretime katılan bireyler arasında kurulan üretim ilişkileri, üretim güçleri tarafından belirlene gelmiştir (Aren, 2007, 16). Üretim biçimine göre toplumların yönetim biçimleri ve yönetilenlerin yönetime katılma anlayışları da değişmiştir.

Demokrasi günlük yaşamımızda sık sık duyduğumuz bir kavramdır. Demokrasi, batı toplumlarının sınıfsal yapılarındaki değişikliklerle birlikte ve yüzyıllar süren gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan bir yönetim anlayışıdır. Gerçekte demokrasinin çok değişik tanım ve açıklamaları vardır. Buna karşın bireyler arasında en az görüş birliği olan da demokrasi kavramıdır. Her ne kadar herkes demokrasi taraftarı ise de hiç kimse bundan aynı anlamı çıkarmamaktadır. Demokrasi, çağdaş dünyanın egemen, siyasal öğretisidir (Özbudun, 2009: 87). Demokrasi genel olarak siyasal eşitliği güvenceye almayı, özgürleşmeyi ve özgürlüğü korumayı, ortak çıkarı savunmayı, yurttaşların gereksinimlerini karşılamayı, ahlaki öz gelişime yardımcı olmayı ve herkesin çıkarını dikkate alan etkili karar verme sürecini en iyi başarabilen siyasal düzendir (Giddens, 2008: 897). Başka bir anlatımla demokrasi, vatandaşların siyasal karar verme sürecine, çokluk yönetsel organlar için temsilcilerini seçme yoluyla katılmalarına olanak sağlayan bir siyasal rejimdir. ABD başkanlarından Abraham Lincoln 1863 tarihli Gettysburg söylevinde, demokrasiyi "Halkın, halk için, halk tarafından yönetilmesi" olarak tanımlamıştır.

Demokrasinin yerleşebilmesi için, bir toplumsal ekinin, bir siyasal düşüncesinin (ideolojinin) var olması gerektiği bugün iyice anlaşılmıştır. Siyasal dizge olarak demokrasinin en temel kurucu ilkesi, "insan haklarının korunmasıdır. Sosyal ve ekonomik haklarla birey hakları arasında kaynak ortaklığı vardır. Her ikisi de insanın özüne bağlıdır (Tunaya, 1980: 207). Bu haklar 20. yüzyılda demokrasinin kazanımlarıdır.

Ulusal Egemenlik: Egemenlik devletin kayıtsız ve koşulsuz bağımsızlığına sahip olması, diğer devletlere hukuken eşit bulunması ve ülke içinde kendisine karşı gelebilecek bir başka gücün bulunmamasıdır (Arsel, 1968, 21). Demokratik kuram içinde "ulusal egemenlik" ve "halk egemenliği" olmak üzere iki egemenlik türü ortaya çıkmıştır. Egemenlik tek, mutlak, sınırsız, sürekli, vazgeçilmez iktidarı temsil eder (Güriz, 2012: 216). Ulus egemenliği, belli bir arazi parçası üzerinde yaşayan ve geçmişe yönelik duygularında,

geleceğe ilişkin amaçlarında birlik olan insan topluluğu için ortak faaliyetleri düzenleyen, yönetimde birliği sağlayan üstün bir siyasal güce gereksinim bulunmaktadır. Bu üstün iktidar, siyasal nitelik taşımakta ve egemenlik olarak adlandırılmaktadır. Egemenlik, devlet iktidarının ülke içinde rakipsiz üstünlüğünü ve diğer devletlerle olan ilişkilerinde bağımsızlığını açıklamak için kullanılan bir kavramdır. Ulus egemenliği bölünemez bir özyapıya sahiptir.

Halk Egemenliği: Demokratik kuramda, egemenliğin kaynağı halktır. Somut bir kavram olan halk, belli bir zamanda, belli bir yerde, belli bir devlete bağlı olarak yaşayan bireylerin toplamıdır (Eroğlu, 2010: 5). Son 200 yıldaki gelişmeler, ulus egemenliği ile halk egemenliği arasındaki karşılığı geniş ölçüde yumuşatmıştır (Eroğlu, 2010: 12). Günümüzde temsili demokrasi anlayışı sürdürülmekle birlikte, bu çerçevede git gide artan ölçüde halk egemenliği araçları katılmaktadır (Eroğlu, 2010: 13). Ulusal egemenliğin bölünmezliğine karşılık halk egemenliği bölünebilir. Çünkü halk belli bir süre içinde oy hakkına sahip kişilerden oluşmuştur. Egemenlik bölününce bir çoğunluk tarafından temsil edilebilir. Halk bu egemenliğini temsili demokrasi ve yapılan seçimler ile temsilcilerine vermektedir.

Demokrasinin Uygulama Biçimleri: Egemenlik; doğrudan, temsili ve çoğulcu-katılımcı demokrasi olmak üzere üç biçimde uygulama alanı bulmaktadır.

A. Doğrudan demokrasi (Saf demokrasi): Doğrudan demokrasi yönetimde, toplumu oluşturan üyelerin tümünün oybirliği ile karar alması söz konusudur. Doğrudan demokrasi eski çağda Atina ve Sparta'da, günümüzde ise İsviçre'nin nüfusu az olan küçük kantonlarında bir geleneğin sürdürülmesi olarak kullanılmaktadır. Günümüz ülkelerinde nüfus çokluğundan dolayı doğrudan demokrasiyi uygulamak artık söz konusu değildir. Bu sistem çoktan yerini temsili demokrasiye bırakmıştır.

B. Temsili Demokrasi: Temsili demokrasi, egemenliğin sahibi olan ulusun, bunun kullanılmasını kendini temsil eden organlara devrettiği yönetim biçimidir (Giritli ve Sarmaşık, 2001: 54). Toplumu ilgilendiren kararların, temsili demokrasi kurallarına uyarak toplum üyelerinin seçimle belirlenen temsilcileri tarafından alınmasıdır. Halkın özgür iradesi dürüst ve yasalara uygun olarak yapılan seçimlerle ortaya çıkar. Seçimler, politikaları ortaya koymaktan çok politikaları koyacak kimseleri saptar. Seçimler, sorunları belirlemezler; daha çok sorunları çözecek olanları belirlerler (Sartori, 1996: 119).

Temsili Demokrasinin Yetersizliği: İnsanların onurlu yaşam haklarıyla bağdaştığı ileri sürülen "temsili demokrasi" bugün insanlığın ulaştığı düzeyde

yeterli görülmemektedir. Tüm demokratik toplumlarda, yaşanmaya başlanan temsili demokrasi krizi sonrasında, katılımcı demokrasi konusuna verilen önem hızla yoğunluk kazanmıştır. Temsili demokrasinin yarattığı demokrasi açıklarını katılımcı demokrasi pratikleriyle kapatmaya çalışmaktadır. Temsili demokrasinin ve katılımcı demokrasinin birlikte işletilebilmesi, demokrasinin niteliğini yükseltmesi için günümüzde bir gereklilik haline gelmiştir. Temsili demokrasinin öz yapısında barındırdığı temsiliyet istismara açıktır. Dünyada özellikle 20.yüzyılın ortalarından sonra, katılım temsili demokrasiyi tamamlayan ve güçlendiren yanıyla özellikle yerel yönetimlerde etkin bir konuma gelmeye başladığı söylenebilir. Ulusal egemenlik ilkesine dayanan temsili demokrasi, eleştirilerle ve toplumsal savaşımalarla çoğulcu-katılımcı demokrasiye dönüşerek yol almıştır.

C. Çoğulcu Demokrasi: Temsili demokrasinin kurumsal yapısına küçük eklentiler yapılarak ontolojik öğelerinin yorumlarında değişimler yaratılmasıyla uygulama içinde ortaya çıkmıştır (Tekeli, 2006: 60). Çoğulcu demokraside iktidar toplumun bir bütünüdür. Çoğulcu sistemler, farklı koşulların ürünü olarak ortaya çıkar ve görüşlerin yasal yollardan dile getirilmesini, savunulmasını sağlamaya çalışırlar (Kışlalı, 1987: 346). Çoğulcu sistemler, toplumda koşulları, çıkarları ve dolayısıyla görüşleri birbirinden farklı kesimlerin varlığını kabul ederler. Demokrasi kuramının somut ve çok sayıda kanıttan yararlandığı bir alan varsa, o alan kamuoyu ve oy verme davranış alanıdır (Sartori, 1996: 113).

D. Katılımcı Demokrasi: Katılımcı demokrasi, temsili demokrasinin yetersizliklerini azaltarak, niteliğini yükseltilebilmek için, onu değişik yönlerden etkileyerek daha sağlıklı kararlar almaya yöneltmektir. Tarihi gelişim içinde oluşan çoğulcu demokrasinin de beklentileri tam karşılamadığı zaman içinde görülmüştür. Modernitenin çoğulcu demokrasi anlayışı içinde bireyin istekleri küme çıkarları içinde yok olmaktadır. Bu yok oluşu önlemek için, bireylerin doğrudan karar süreçleri içinde yer almak istemeleri, çoğulcu demokrasi pratiği içinden katılımcı demokrasinin doğmasına neden olmuştur. Bu demokrasi anlayışı, bir ideoloji değil, bir yönetim biçimidir. Katılımcı demokrasi yöntemi ile birey, karar alanlarını sadece temsilcilerine bırakmak istememektedir. Katılımcılıkta toplumdaki bireylere kamusal özne olma yolunun açık olması, bu yolla yaşamlarına anlam katabilmeleri anlatılmak istenmektedir (Tekeli, 2006: 65). Bütün çağdaş siyasal sistemlerde yönetenler; kamuoyuna, halkın görüşüne ve halkın katılımına önem verirler. Kamuoyunun oluşumuna katkıda bulunmak açısından tüm toplum kesimlerine ulaşılır ve eşit olanaklar sağlanabildiği ölçüde sağlıklı bir toplumsal uzlaşmaya

varılabilir. Katılımcı demokrasinin gelişmesi ve etkili olabilmesi için güçlü bir STK'lar ağının oluşmuş olması gerekir.

Katılımcı demokrasi temsili demokrasinin yaratabileceği bir çoğunluk egemenliğinden kaçınmanın yolu olarak geliştirilmiştir. Katılmayı, sadece seçimlerde oy kullanmaktan ibaret saymak eksik ve yanlış bir anlayış olur. Katılma, basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsar (Kapani, 1975: 98). Amerikalı siyaset bilimci Robert Dahl, katılımın boyutlarını dört kümede toplayarak sıralamıştır. Bunlar: a. İlgi b. Önemseme c. Bilgi d. Eylem (Dahl, 1963: 57).

İlgi, siyasal olayları izlemeyi; önemseme, siyasal olaylara önem vermeyi; bilgi olaylar ve sorunlar hakkında bilgi edinmeyi; eylem, siyasal olaylara eylemli olarak karışmayı ifade eder. R. Dahl'ın dört kümede topladığı katılmanın boyutları gerçekte bir bütünün parçaları gibi birbirini tamamlayan tutumlardır. Bu dört öge, birbiriyle ilgisi olmayan tutumlar değildir. Yapılan bilimsel araştırmalar, bu dört öge arasında yakın bir bağlantı olduğunu ortaya koymuştur.

Özellikle genel ve yerel seçimlerde bireylerin davranış ve tutumları, seçimleri izlemeleri bu belirtilen öğeleri gerçekleştirmektedir. Toplum üyelerinin, yerel ve ulusal düzeydeki politikalara karşı yeterli düzeyde ilgi göstermedikleri kamuoyu araştırmaları ile saptanmıştır Ancak, katılımcı demokrasi ideal olarak görülmesine karşın ülke genel yönetiminde "temsili demokrasi"nin yerine geçmemelidir. Çünkü ülke düzeyindeki yönetimin salt katılımcı bir demokrasi olarak kurulmasında pratik olarak kimi yararlar vardır.

1. Katılımcı Demokrasinin Temel Araçları

Temsili demokrasi, ülke nüfuslarının çok büyümesi ve kimi toplum konularında daha iyi sağlıklı kararların alınması için katılımcı demokrasi ile sınırlandırılmıştır. Katılımın gerçekleşeceği aşama ve alana göre türlü katılım araçlarından yararlanılabilir. Katılımı gerçekleştirecek araçlar olayın büyüklüğüne ve konusuna göre değişir. Katılımcı demokrasinin temel araçları şunlardır:

a. Halkoylaması (referandum): Halk oylaması demokrasi rejiminde görülen halkın eğilimini saptamak için başvurulmuş bir siyasal katılma kurumudur. Yönetimler halk oylaması sonucunda ortaya çıkan eğilimlere göre karar alırlar. Halk oylaması, Batılı demokratik yönetim sistemlerinde kamuoyunun özerk bir gücüdür (Sartori, 1996: 133).

b. Plebisit: Halk oylamasının bir özel türüdür. Belli bir kişinin yasal haklarının verilmesi ya da bir yörenin bir ülkeye katılması ya da bağımsız olması için halka başvurularak siyasal yazgısının belirlenmesidir.

- c. Halk Girişimi:* Belli sayıda seçmenin, bir yasa önerebilmesi yöntemidir.
- d. Halk Vetosu:* Belli sayıda seçmenin, temsilcilerle kabul edilen bir yasayı halk oylamasına götürülebilmesi yöntemidir.
- e. Geri çağırma (recall):* Belli sayıda seçmenin istemiyle daha önce seçilmiş bir yöneticinin görevden alınması ve seçim dönemi sona ermeden yeniden seçim yapılmasıdır
- f. Kent Konseyi:* Kuruluş amacı; “kent yaşamında, kentin gelecekteki öngörüsü ve kenttaşlık bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma, hesap verme, katılım, yönetim ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmek”tir (<http://www.izmirkentkonseyi.org.tr/1/1/24/kent-konseyi-nedir>).
- g. Sivil Toplum Kuruluşları:* Sivil toplum kuruluşları, resmi kurumlar dışında ve bunlardan bağımsız olarak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları, ikna ve eylemlerle çalışan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar ve/veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluşlardır (<http://www.msxlabs.org/forum/soru-cevap/407426-sivil-toplum-kurulusu-nedir.html>).
- h. Mahalle Temsilcileri:* Mahalle temsilcileri, muhtarlar başta olmak üzere mahallenin sorunlarını bilen ve çözüm üretmeye çalışan akil kişilerdir.
- ı. Kamu Denetçisi (Ombudsman):* Ombudsman kamu hizmetlerinin yürütülüşündeki adaletsizlikler hakkında, konudan etkilenenlerden şikayetleri almak, bu konularda araştırmalar yapmak ve sorunları çözmekle görevlendirilmiş, bağımsız bir kamu otoritesidir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Ombudsman>).
- i. Kooperatifler:* Kooperatifler ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaç ve istekleri müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk bir teşkilattırlar (<http://koop.gtb.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/kooperatif-nedir>).
- j. Siyasal Partiler:* benzer siyasî görüşleri paylaşan kişilerin bir ülkenin yönetiminde söz sahibi olmak üzere kurdukları örgütlere verilen isimdir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Siyas%C3%AE_parti).
- k. Kamuoyu Araştırması:* Kamuoyu araştırmaları ile büyük kentlerde halkın eğilimleri ölçülebilir, kitle iletişim araçlarından halkın eğilim, istek ve yakınmalarını yansıtması, kent yönetimleri tarafından dikkate alınabilir.

Kentsel dönüşüm proje alanında ekonomik, toplumsal ve ekinsel sorunlar her projede ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu sorunları en alt düzeye indirebilmek için halkın katılımına önem verilmelidir. Ancak halkın kentsel dönüşüm projelerine katılımına ilişkin sorunlar yaşanmaktadır. Genellikle kentsel dönüşüm konusunda yerel yönetim ve bireylerin bilgi eksikliği, deneyimsizlikleri, farklı yönetim ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdüm eksikliği, konut iyeliği için akçal desteklerin uygulanmasında birçok güçlükler ortaya çıkmaktadır. Fikir alışverişi, karar alma ve dönüşüm aktivitelerinin organizasyonu konularında bilgilendirme, söz sahiplerinden yoksun kalmış ev sahipleri, kiracılar ve bina kullanıcılarının yer alabileceği katılım süreçlerinin yokluğudur (Özçevik, 2007, 90).

2. Katılımcı Demokrasinin Günümüzdeki Önemli Aktörleri

İnsanlar, toplumu yönlendirici ve kendi yaşamlarını etkileyici kararlara katılmak istemektedir. Bireyler tek başlarına ya da bir araya gelerek oluşturdukları STK aracılığı ile kamusal özne haline gelmekte, kamusal mal ve hizmetler üretmektedirler (Tekeli, 2012: 27). STK'lar bugün temsili demokratik rejimlerin bir güvencesi olarak görülmeye başlanmıştır. Sivil toplum kuruluşları, yasal standartları karşılıyor olsalar bile siyasal kuruluşlardır (Freeman, 2008: 8). STK'lar yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde gittikçe daha çok rol oynamışlar, ciddi çalışmalar başlatmışlar ve oldukça uzmanlaşmışlardır. STK'lar siyaset dışı görüntü vererek her alanda önemli etkinliklerde bulunan ve yönetimleri etkilemeye çalışan örgütlerdir. Belli konularda uzmanlaşmış olan bu örgütlerin temel amacı :

- Olayı kamuoyuna taşımak, kamuoyunu bilgilendirmek.
- Konunun ciddi bir biçimde kamuoyunda tartışılmasını sağlamak.
- Kurumsal değişikliklerin yapılmasına katkıda bulunmak.
- İnsan haklarına saygıyı geliştirecek politika değişiklikleri olmasını sağlamak.
- Toplum yararına öneriler üretmek, olay üzerinde düşüncelerini açıklamak ve toplumsal iyiye katkıda bulunmaktır.

Belli konularda uzmanlaşmış olan STK'lar beklenen demokrasinin güçlendirilmesi işleviyle yakından ilgilidir (Tekeli, 2012: 30). Kentsel dönüşüm planlamasına gösterilen direnci, azaltmanın en iyi yollarından biri de, halkı ve onun oluşturduğu STK'ları planlama ve uygulama aşamasında işin içine dahil etmektir. Çünkü halk ve onun oluşturduğu örgütler, çoğunlukla oluşumuna yardımcı oldukları işlemleri destekleme eğilimindedir. Katılım, bireyleri

tartışmaya, iletişime, öneriler üretmeye ve plan üzerinde düşüncelerini söylemeye özendirir. Halkın, planlama ve uygulama aşamasında katılımı, görüşme ve müzakere ortamı sağlar sağlıklı bir planın ortaya çıkmasına yardımcı olur. Kent yönetiminde, demokrasinin katılımcı ve çoğulcu niteliklere sahip olacak biçimde geliştirilmesi çok önemlidir. Bu olgu, demokrasinin yozlaşmasının kapısını kapayabileceği gibi, demokrasinin de niteliğini yükseltecek ve işlerliğini artıracaktır. Ayrıca halkın katılımı ile seçilmiş kişilerden oluşan organlar, hangi kararlarının geçerli olduğu konusundaki yaklaşımı ve anlayışı değiştirecektir. Bu gerçekleştiği takdirde yönetimler, her yaptıklarının meşru olduğunu düşünmeyeceklerdir.

Temsili demokrasinin süreçleri içinde oluşmuş yerel yönetim organlarının kurallarına ve ilkelerine göre aldığı kararlar yasaldir. Ama artık tek başına yasallık kamu alanında o kararların meşruiyetini sağlamakta yeterli değildir. Çoğulcu ve katılımcı bir demokrasi pratiğinin geliştiği yerde toplumsal sermaye oluşmaya başlayacak, yerelin özgün iş yapabilme kapasitesi gelişecektir. STK, bireylerin katılımcı demokratik süreçlerden doyum elde edilmesinin yollarını açmaktadır. Günümüzde demokrasilerin dayanıklılığı ve gücü STK'ların alanının gelişmişliğine bağlı hale gelmiştir. Türkiye'nin STK'larının bir ülkenin yaşamında ne kadar etkili bir güç olduğunun farkına varması, 1999'da İstanbul- Kocaeli depremi sonrasında gerçekleşmiştir (Tekeli, 2009: 214). Günümüzde, ulusal ölçekte ve yerel ölçekte çok sayıda STK bulunmaktadır. Eğer derneklerin tümü sivil toplum kuruluşu sayılırsa, TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanının açıklamasına göre bugün Türkiye'de 101.946 dernek bulunmaktadır (Cumhuriyet Gazetesi, 12 Temmuz 2014). Günümüzde dünyanın değişik ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye'de de önemi gittikçe artan sivil toplum kuruluşları (STK) katılımcı demokrasinin temel aktörleridir. Daha öncede belirtildiği gibi katılımcı demokrasinin gelişmesi ve etkili olabilmesi için, güçlü bir STK'lar ağının olması gereklidir.

3. Kitle İletişim Araçları

Demokrasilerde yurttaşların doğru seçim yapabilmeleri, doğru bilgidinmelerine bağlıdır. Doğru bilgi yurttaşla iletişim araçlarıyla verilebilir. Kamuoyu ancak kimi bilgilere dayanarak oluşabilir. Kamuoyunun oluşmasında ilk aşama bu bilgilerin iletilmesi olduğu için, önce bu iletişimi sağlayacak olan araçlar iyi seçilmelidir. İletilen bilgilerin alınması ve algılanması önemlidir. Verilen bilgileri alıp süreçleri bilmek kamuoyunu yönlendirmek isteyenler için çok önemlidir. Bir topluma herhangi bir düşüncüyü istenildiği anda kabul ettirme olanağı çok azdır. Ancak toplumun daha önce benimsemiş olduğu şeylerden hareketle ona yeni şeyler verilebilir.

Bilgi azlığı, çarpık algılama durumu ve sıradan yurttaşın gözlemleriyle yüksek düzeyde bilgisizliği, yoksulluk, iyi eğitilmemiş yurttaşlarda duyarsızlık ve ilgisizlik ortadan kaldırılmalıdır. Bunun için; bilgi sorunu eğitim düzeyinin yükseltilmesi, coşku uyandıran yeni bir simge; katılımcı demokrasi üzerinde durulmalıdır. Bilgi bir maliyettir, zaman ve ilgi gibi kıt bireysel kaynakları kullanır (Sartori, 1996: 117).

XI. KENT YÖNETİMİNİN HALKLA İŞBİRLİĞİ YAPMASINI GEREKTİREN NEDENLER

Kent yönetimlerinin, halk ile işbirliği yapmasını gerektiren değişik nedenleri vardır. Çünkü kentlilerin, yaşadıkları kentleriyle kurdukları ilişkiler bizi doğrudan demokrasi sorununa götürmektedir. Demokrasi ilkelerinin tam olarak egemen olmadığı, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi düşük, toplumsal dengenin (istikrarın) tam sağlanamadığı, cinsiyet eşitsizliğinin yüksek, eğitim düzeyinin düşük ve basın özgürlüğünün kısıtlı olduğu bir ülkede katılımcı demokraside sınırlıdır. İnsanların gündelik yaşamlarını doğrudan ve kapsamlı olarak ilgilendiren yerel siyaset ve kent yönetimleri bu anlamda çok önemli kuruluşlardır. Gelecekte devlet ve kent yönetiminde görev alacak olanların, bürokrasi ve siyaset kadrolarındaki görevlilerin, sivil örgütlere öncülük edenlerin ve sıradan yurttaşların, imarla ilgili hak, ödev ve sorumluluklar konusunda aydınlanmaları yaşamsal bir önem taşımaktadır. Kent değerlerini korumak, kollamak ve geliştirmek görevi kenttaş olmaktan kaynaklanan bir hak ve sorumluluktur (Keleş ve Mengi, 2003: 12). Kenttaş, aynı zamanda kent üzerinde, kentin toprağının kullanım biçiminde, kentin sahip olduğu tüm değerlerde çıkarı, payı ve hakkı olan bireydir. Kentin; konutları, caddeleri, sokakları, çarşıları, pazarları, sağlık, eğitim, kültür, spor, ulaşım ağı, meydan, park, yeşil alan ve çocuk oyun alanlarının düzenlenmesinde kent yönetimleri, kent bilimciler, mimarlar ve toplumbilimciler kadar ve hatta onlardan daha çok kenttaşlar söz sahibi olmalıdırlar. Kentlilerin daha etkin olabilecekleri yönetim düzeninin geliştirilmesi, yerel yönetimlerde yerel demokrasinin kurulması amaçlanmalıdır. Çağdaş kent bilim kadar, kent yönetimi ve yerel demokrasi de, yurttaşın yaşadığı yerin geleceğini ilgilendiren kararlara katılmasını zorunlu kılmaktadır (Keleş, 2013: 157).

XII. HALKIN KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNE KATILMA YÖNTEMLERİ

Katılımdan söz etmek “erkin paylaşılması”, “ortak yönetim”, “karşıt iktidarlar”, “özyönetim” gibi kavramlarda türetmiştir. “Katılım” kentlerin az ya da çok çevrelerinin kurulması ya da değişmesine katılmalarını ifade etmektedir (Bumin, 2010, 156).

Kentsel dönüşüm planlamasında, kentte yaşayan herkesin yakından ilgilendiği ortak erekler vardır. Başka bir anlatımla kentte yaşayanların üzerinde genellikle birleştikleri kimi ortak erekler bulunmaktadır. Bunlar, toplumsal gönenc, sağlık, düzenli gelişme, etkenlik, güzelduyu, doğanın ve tarihsel yapıların korunması gibi ilkelerdir. Demokratik kentleşmenin savunucularından Christopher Alexander'a göre, bir yapıyı kullanacak olanların neye gereksinimleri olduğunu herkesten iyi bildikleri gibi, bir kentte yaşayacak olanlarda kendilerinin bir uzantısı olacak kentin nasıl olması gerektiği (eğer bunu düşünmek, tartışmak, denemek olanağını bulabilirlerse) sorusuna en iyi yanıtı verebilecek olanlardır (Bumin, 2010: 155). Demokratik bir toplum, ancak yurttaşlarının katılımıyla oluştuğu gibi, böyle bir toplumun kentleri de yine kentlilerin katılımlarıyla kurulabilir. Dünyada, kent olgusundan söz ederken "katılım kavramını" dikkate almamak artık demokratik toplumlarda olanak dışıdır. Kentsel dönüşüm planlamasına katılım kamuoyunu ilgilendiren alanlarda farklı düzey ve araçlarla gerçekleştirilebilir. Planlamada değişik işlevleri yerine getirmek için iki temel düzeyde katılımdan söz edilebilir: 1. Kentsel dönüşüm projesini halkın bilgisine sunmak 2. Kentsel dönüşüm sürecine halkın katılımını sağlamak.

A. Kentsel Dönüşüm Planını Halkın Bilgisine Sunmak

Kentsel dönüşümün yeni bir anlayış içinde gerçekleşmesini sağlamak için kentlerin iyi bir stratejik plana gereksinimi bulunmaktadır. Kentsel dönüşümün bir bütünlük içinde ele alınması için ise ulusal, kent ve mahalle ölçeğinde birbirleri ile ilişkili stratejik planların hazırlanması gerekmektedir (Göksu, 2004). Kent planlama araştırma aşaması, geleceği planlanan kentlerin bugünkü durumunun her yönüyle yakından öğrenilmesine olanak sağlar. Kentsel dönüşüm planları, çağdaş yönetimin planlama işlevinin bir ürünüdür. Kentin her şeyden önce bir çevre olduğu söylenebilir. Örgütsel etkinlik, çevreden çok iyi bilgi edinmeyi ya da bilgi almayı gerektirir. Böylece, kent halkı yaşayacağı kentin nasıl olmasını istediğini ve görüşlerini, kent yönetimine, kent plancılarına açıklama fırsatını bulabilecektir. Kent yöneticileri ve kent plancılarının hazırlayacağı planlar, tasarılar, projeler, kente yönelik alınacak kararların kent halkı tarafından daha iyi anlaşılması, benimsenmesi, düşüncelerini serbestçe açıklamaları ve tartışmaları için, sağlıklı bir ortam yaratılmalıdır. Her şeyden önce, kent yönetimleri konumları gereği demokratik ilkelerin ve süreçlerin işlenmesine en uygun olan kuruluşlardır. Yerel kamu hizmetlerinin önceliklerinin gereksinimlere göre belirlenmesi büyük ölçüde yerel güçlerin benimsenmesiyle sağlanır. Bu da kent yönetimi ile halkın işbirliğini sağlar ve yönetimin gücünü artırır. Böylece

halkı yanına alan yönetim, halkın gücünden yararlanmış olacaktır. Kent yönetimi, izlencesinde yer alan çalışmalar konusunda bilgisine başvuru alan yerel halkın tutumu değişebilir.

Kent yönetimi halka başvururken sadece sormakla yetinmemeli, aynı zamanda halkın gereksinimlerini, eğilimlerini, isteklerini, düşüncelerini ve istemlerini, alacağı kararlara yansıtmalıdır. Kent yönetimi, bunu yaparken, göstermelik danışmadan ya da katılmadan kaçınmalıdır. Yönetimin, halkın düşüncelerinden yararlanmak istediğini, bunu kararlarına yansıtılabileceğini belirttiğinde, halkın tutum ve davranışı, eylemi destekleme yönünde olacaktır. Böylece, kent yönetimi halktan gelen istemler ve öneriler doğrultusunda, kimi girişim ve çalışmalardan vazgeçebileceği gibi, halktan edindiği bilgilerle yeni çalışmalar başlatabilir, var olan çalışmaların kimilerinde ise değişiklik yapma yoluna gidilebilir.

Halkın, kenti ile ilgili önemli sorunlara karşı ilgisi ve katkısı sağlanmadıkça uygulamada daha çok başarısızlıkla karşılaşılabilir. Kent yönetimi, kenttaşların belli bir sorunun çözümü konusunda hazırlıklı olmaması, halkla sürekli ilişkiler kurulmaması sonucunda imar hareketlerinde, özellikle işleyim, tecim, oturma bölgelerinin yeniden düzenlenmesinde güçlüklerle karşılaşılabilir. Katılma, birlikte iş yapmanın, bir şey yaratmanın heyecanını sağlamalıdır. Yönetimsel çıktının yerel halka ve çevre isteklerine yanıt verebilir olmasının ilk koşulu, örgütün en gelişkin bildirişim (haber alma) ağına sahip olmasıdır. Bu bildirişim, hem örgütün kendi örgüt birimleri arasında hem de çevre ile ilgili olarak çok iyi sağlanmalıdır. Bu aşamada, çevreyi tanımak, halkın istek ve dileklerini öğrenmek için yığın iletişim (Radyo, televizyon, basın, sinema, internet, twitter, sergi, gibi) araçları kullanılmalıdır. Etkinliği artırmanın bir koşuluda, kent yönetimi işlem alanı içinde bulunan kenttaşlara, yönetimin olanakları, koşulları, sınırlılıkları açık olarak inandırıcı biçimde anlatılmalıdır. Böylece eş yönlü etkiyi sağlama, üzerinde durulmalıdır. Kent yönetimi, gerçekleştiremediği hizmetleri, gerekçeleriyle inandırıcılık bağlamında halka anlatmalıdır.

Kentsel dönüşüm projeleri kararlarına halk katılımının sağlanması kentte yaşayan bireyin yaşadığı yeri gösterir, benimser, korur ve kentine yapılan haksızlıklara karşı çıkar. Örgütsel etkinlik, çevreden çok tutarlı iyi bilgi almayı gerektirir. Kentsel dönüşüm projesi, bir topluluğun değerleri ve erişmek istediği ereklerle yakından ilgilidir. Katılım, kamuoyunu ilgilendiren alanlarda farklı düzey ve araçlar ile gerçekleştirilebilir. Kenttaşların, kent yönetimi karar ve hizmetlerinden yararlanma hakları vardır. Bunun sağlanması için 5393 yasanın 76. maddesinde gerekli kurumsal yapı olarak “Kent Konseylerini”

tanımlamıştır. Kent konseyleri daha kent planlamasına katılım'da yer alan önemli örgütlerdir. Bu halkın kararların alınmasına uygulanmasına katkıda bulunmasına bağlı bulunmaktadır.

Kentsel dönüşüm planlaması, kentsel topluluklar için saptanacak birtakım ereklere yöneltmesini gerektirir. Bu erekler, kent halkının değer sistemlerine dayanır. Ancak bu değerlerden kaynaklanan erekleri saptamak çok kolay ve olanaklı değildir. Çünkü, bir kentte yaşayanlar, o kentin planlama erekleri üzerinde her zaman birleşemezler. Birleşememelerini gerektiren birçok neden vardır. Farklı sınıfların üyesi olan bireyler ve kümeler, kentten farklı şeyler umar ve beklerler. Bireylerin ulaşmak istedikleri erekler kendi değer sistemlerinden kaynaklanırsa, kentler için plan hazırlayan uzmanlar da planlama erekleri saptarken, kendi değerlerinin ve görüşlerinin etkisinde kalabilirler. Planlama eylemi, sadece teknik bir uğraş değildir. Planların, teknik yönü kadar önemli olan toplumsal, kültürel ve siyasal yönleri de vardır. Uygulanmak istenen kentsel dönüşüm planı, siyasal sürecin ayrılmaz bir parçasıdır. Siyasal iktidarların ve siyasal güçler dengesinin dışında, bir planlama düşünmeye olanak yoktur. Manuel Castel'in dikkat çektiği gibi, kent planlama çalışmalarının doğasından dolayı, bu çalışmalar giderek hükümet ideolojilerinin kullandığı en önemli toplum denetim araçlarından biri haline gelmiştir. Kentsel dönüşüm planlarını hazırlayan kadrolar ve plancılar, planın başarıyla uygulanabilmesi için, planın kapsadığı toplumun değer sistemlerini ve siyasal yapısını çok iyi bilmeleri gerekir. Yönetim ile halk arasında sıkı bir ilişki ve iş birliğinin kurulması kaçınılmazdır. Planlamanın, hem teknik kararlar almayı hem de siyasal yeğlemeleri ve değer yargılarını içerdiği durumlarda plancılara önemli bir eşgüdüm sağlama görevi düşer. Kentsel dönüşüm planlarının başarısızlık nedenleri planların içeriğinden kaynaklanan nedenlerden çok, yönetim ile halk arasındaki yeterli düzeyde kurulamayan bağlantılardan ileri geldiği görülmektedir. Halk ile işbirliği yapılmaksızın hazırlanan kentsel dönüşüm planlarının uygulanması ve başarılı olması zordur. Kentsel dönüşüm planları halkın karşılaştıkları sorunlara açık yanıtlar vermelidir.

Planlamadan etkilenen her kümenin kendi çıkarlarını savunması söz konusudur. Planlama eylemsiz bir düşünce biçimi değildir. Kentsel dönüşüm planlamasından zarar gördüğünü düşünen bireylere yargıya gidebilme hakkının tanınması hukukun üstünlüğünü kabul eden bir yönetim için zorunludur. Böylece, halkın kendi öz çıkarları ile plan erekleri arasında bir denge sağlanmasına fırsat verilir. Yaratılan böyle bir fırsat ile yurttaşlar plan konusundaki görüşlerini yetkililer önünde açıkça belirtirler.

Kentsel dönüşüm planlarının hazırlanması, tek başına sağlıklı ve güzeldüğü görünümü veren bir kentleşme için yeterli değildir. Kent planlama sürecinin; erekların belirlenmesi, araştırma-çözümleme, plan yapmaya karar verme, planın uygulanması ve değerlendirmesi aşamalarında, kamu adına gerçekleştirilecek uygulamalar, bireylerin özgürlükleri üzerinde doğrudan ya da dolaylı pek çok olumsuz etki doğurabilme gizilgücüne sahiptir. İyelik hakkından yerleşme özgürlüğüne, yaşam hakkından maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına, özel girişim özgürlüğünden seyahat özgürlüğüne kadar pek çok hak kent planlamasına yönelik yöntemin eylem ve işlemlerinden etkilenir. Kent yönetimleri eylemlerini devingen bir ortam içerisinde sürdürdüklerinden dolayı toplumun değişen ve gelişen yapısına uygun davranmak zorundadırlar. Halkla ilişkiler bugün için yaygınlaşmış ve toplum yararını ön planda tutan bir yönetim felsefesinin simgesi olmuştur. Toplum açısından halkla ilişkilerin en önemli yanı, toplumun istek, gereksinim ve sıkıntılarını belirleyerek yardımcı olmaya çalışmak bu konuda kent yönetimi tarafından yapılan çalışmaları halka duyurmak önem kazanmaktadır. Kent yönetiminin yasa, yasa gücünde kararname, tüzük, yönetmelik gibi düzenlemeler ile getirilmiş olan kuralları ve uygulamaları halka duyurması ve benimsetmesi önemlidir. Halkla ilişkilerin başarılı olması istenen etkiyi uyandırabilmesi ve olumlu etkileşimin daha da güçlendirilebilmesi için kent yönetiminin kimi temel ilkelere uyum göstermesi gereklidir. Bu ilkeler; dürüstlük, inandırıcılık, açıklık ve uygulamaların planlamaya uyması olarak sıralanabilir.

B. Kent Yönetim Organlarınca Onaylanan Kentsel Dönüşüm Planının Halka Duyurulması

Kentsel dönüşüm planlarının halka duyurulması oldukça önemlidir. Kentsel dönüşüm planı onay tarihinden itibaren, kent yönetim başkanlığının belirleyeceği yerlerde halka duyurulur. İlgililer, bu süre içinde plana itirazda bulunabilirler. Kent yönetimi, halk tarafından, plana yapılan itiraz başvurularını değerlendirmelidir. Bu açıklığı sağlamak ilgili yönetimlerin görevidir. Öte yandan kent yönetimi başkanlığı ve mülki amirlikler planın tamamını ya da bir kısmını kitapçık halinde saptanacak bir ücret karşılığında isteyenlere verebileceği gibi, yönetim kendiside doğrudan bireylere ve STK'lara dağıtım yapmalıdır. Dönüşüm Planının uygulanmasından dolayı çıkarı bozulanlar ile yeni bir takım girişimde bulunacak olanların daha çok ilgilenecekleri söylenebilir.

Yapı ve imar işlerinin tüm taşınmaz iyelik sahipleri ile kentte yaşayanların çıkarlarını ilgilendirdiği bir gerçektir. Bu nedenle, yapı ve imar işlemlerinden dolayı çıkarı bozulan ya da bundan çıkar sağlayanların yapılan, yapılacak olan

işleri bilmesi, yapılanların yararına inanması demokratik açıdan da önemlidir. Kentsel dönüşüm planları, yolsuzluk, haksız kazanç ve getirim sağlamaya yer vermemelidir.

C. Kentsel Dönüşüm Sürecine Halkın Katılımı

Katılım, KDP'ni uygulayan yönetimler düzeyinde alınan kararlarda bireylerin yer almasıdır. Demokratik rejimin gerçekleştirilmesinin temel koşulu, ilgililerin karar alma sürecine katılmasını, onu etkileyebilme yeteneğine sahip olmasını sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılmasıdır (Özay, 2004, 15). Plan ereklarının belirlenmesi aşamasında halkın katılımı sağlanmalıdır. Halkın duygularını, düşüncelerini bilmek kentin gelecekteki gelişmesiyle yakından ilgilidir. Dawidoff ve Reiner, plan ereklarının zorunlu olarak birtakım değerleri yansıttığını; değerlerin ise doğruluğu kanıtlanabilecek tavırla olmadığı ve dolayısıyla plancının kendi başına, topluluk adına ereklarından kimilerini benimsemeye kimilerini reddetmeye yetkisi olmadığını ileri sürmektedirler (Keleş, 2013: 156). Ancak, bugün gelinen aşamada kent farklı katmanların içi içe yaşadığı heterojen bir yerleşim birimidir. Yerel yönetim birimi olarak kent yönetimi, kenttaşları ile doğrudan ilişkisi olan bir yönetimdir. Kent içindeki her türlü ekinsel bilgi önemlidir. Bir kentin yapılanmasında tüm nesnelere birbirine bağlıdır. Kent, bu nesnelere hiçbirini için, birbirinden ayrı düşünülemez. Çünkü bunların tümü kentin parçalarını oluştururlar. Bir kent yönetiminin toplulukta varolan türlü kümelerle nasıl ilişki kurulacağı düşünülmesi gereken önemli bir konudur. Bir topluluğun; planlama hakkındaki görüşleri saptanmalıdır. Bu, kent yönetimine kentte yaşayanların sahip oldukları değerler hakkında bilgi edinmesini sağlar. Toplumsal maliyetler kadar, toplumsal yararlar da halka anlatılabilirse kentsel dönüşüm planında belirtilen ereklere ulaşmak ve planı uygulamak o oranda başarılı olur. Kentin nüfus bileşimleri genç, yaşlı, çocuk ve engelli nüfusları ve bunların gereksinimleri gibi demografik bilgiler; fiziksel, toplumsal, ekinsel ve ekonomik düzenlemelerde birbirlerine olan etkileri incelenmelidir. Değişen ve çoğalan kent nüfusu kültürün, toplumsal yapının, ekonomik ve siyasal yaşamın gerçek toplumsal bağlamda incelenmesini zorunlu hale getirmektedir.

Türkiye'de, halkın kentsel dönüşüm planlaması sürecine, etkin ve bilinçli bir biçimde katıldığı söylenemez. Gerçekte 5393 sayılı kent yönetim yasasında ve 3194 sayılı imar yasasında, halkın plan sürecine katılmasını engelleyen hükümlere yer verilmemiştir. Yürürlükteki imara ilişkin yasal düzenlemelerin hiç birinde halkın kent planlamasına katılımını önleyici ve sınırlandırıcı bir hükmün olmadığı söylenebilir. Ancak halkın kent planlarının hazırlık ve uygulama evrelerinde, sürece eylemli olarak katılmasını zorunlu kılan yasal

hükümlerde yoktur. Ülkemizde, 1985 tarih ve 3194 sayılı imar yasası kent planı yapılması ve değişikliklerine ait esaslara dair yönetmelik, planlama evresinden önce gelen çözümleyici inceleme ve araştırmalar aşamasında, kamu kuruluşlarının, özel kuruluşların ve STK'ların sürece katımlarına olanak vermemiştir. Oysaki kent yönetimlerinin imar planlarının düzenlenmesine ilişkin 1936 tarihli bugün yürürlükten kaldırılmış olan yönetmelik (md.3) plan hazırlıklarını yapmak için oluşturulan komisyonda belediye meclisinin üç temsilcisinin yanında belediye ile ilgili yapıt yazmış olanların ve kentin imarı konusunda inceleme ve araştırmaları bulunan en az iki kişinin de yer almalarını öngörmüştür. Bu yönetmelikten sonra çıkarılan yasa ve yönetmeliklerde bu tür komisyon üyeliklerine yer verilmemiştir. Türkiye'de halkın kent planlamasına yasal ve biçimsel katılımı yolu açık olmakla birlikte bu yolun kullanılması Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın ve ilgili kent yönetiminin takdirine bağlı bulunmaktadır. Halkın kent planlamasına katılımı, doğrudan olabileceği gibi dolaylıda olmaktadır. Kentlerdeki gelişigüzel büyüme ile yeni bir takım sorunlar doğmakta, kentlerin güzelduyu ve turistlik yönden büyük önem taşıyan manzara (pitoresk) giderek yok olmaktadır. Kentlerin ölçüsüz bir biçimde büyümesi artan maliyetler nedeniyle ekonomik ve mali yönden de olumsuz kimi sonuçlar yaratmaktadır.

Kent, bütün bilimlerin yani toplum bilimi, hukuk, ekonomi, mimarlık, mühendislik ve sağlık bilimleri gibi disiplinlerin ortak konusudur. Ancak, kent bütün bu disiplinlerden önce orada yaşayanların yani kentlilerin asıl konusudur (Bumin, 2010: 1). Kentli, her şeyden önce kentli olmanın sorumluluklarını taşıyan kişidir. Kentinin, kent olma niteliklerini yitirmesini önlemek için elinden geleni yapan, onu yağmacılara, bilinçsizlere, kentli olmayanlara karşı savunan, sahip çıkan, koruyan kişidir kentli (Bektaş, 2004: 108). Kent, doğaya ve emeğe ait olan, başka yerde doğmuş her şeyi kendisine çağırır (Lefebvre, 2011: 113). Kentsel mekanda her zaman bir şeyler meydana gelir, ilişkiler değişir; farklar ve karışıklıklar çatışmaya kadar varır ya diner ya da aşınır (Lefebvre, 2011: 123).

1. Halkın Kentsel Dönüşüm Proje ve Uygulamalarına Katılımı: Kentsel dönüşümün amacı, dönüşüme konu mahalle ya da bölgeyi düzenlemek, güzelleştirmek ve orada ki yaşam koşullarını iyileştirmektir. Kentsel dönüşümden beklenen yararın sağlanması, halkın bu projeleri benimsemesine bağlıdır (Yalçındağ, 1996,101). Bu amacın sağlanabilmesi için bireylerin yaşamlarını zorlaştıran koşulları öğrenmek gerekmektedir. Halkın katılımı ise bu noktada yarar sağlayacaktır. Çünkü çevreyi etkileyen sorunlarla her gün karşılaşan ve bu sorunları en iyi bilenler o yerde yaşayanlardır (Atkinson,

2004, 120). Çok sayıda bireye hizmet sunan bir yönetim kararının uygulamada karşılaşacağı güçlüklerin derecesini en az düzeye indirebilmeyi sağlayabilmek için, halkın tasarım ve planlama sürecine katılması oldukça önemlidir. Bir kentsel dönüşüm projesinin uygulanmasının başarıya ulaşması için halkın direnmesini önlemek gerekir. Halkın projenin katılım sürecinde söz sahibi olmadığı ve rol üstlenmediği sürece projeye sahiplenme gerçekleşmeyecek ya da kentsel dönüşüm projesinden beklenen sonuç alınması çok güçleşecektir.

ABD'nin New Heawen kentinde 1950'lerin sonu ve 1960'lar arasında uygulanan kentsel yenileme çalışmalarının bitiminde kent özeginde sokak gösterileri başlamış olması yapılan çalışmanın başarısız olduğu biçiminde yorumlanmıştır. Bu yoruma dayanak olarak da dönüşümden doğrudan etkilenecek bireylerin; siyahların, etnik azınlıkların ve yoksul kesimlerin kentsel yenileme çalışması süreci içinde görüşlerinin alınmaması gösterilmiştir (Şahin, 2003, 94-95). Kentsel dönüşüm planlamasına halkın katılımının tam olarak sağlanması ile projelerin uygulanması kolaylaşacak, bu plan ve projeler yerel topluluklarca benimsenecek uygulama yüksek oranda başarılı olacaktır (Zimmerman, 1986, 3). Halkın katılımı ilkesinde söz konusu edilen halk, sadece dönüşüme konu olan alanda yaşayan halk olmayacak bu projeden doğrudan ve dolaylı olarak etkilenebilecek kişiler hatta tüm kentli dahi olabilecektir (Nalbantoğlu, 2003, 248).

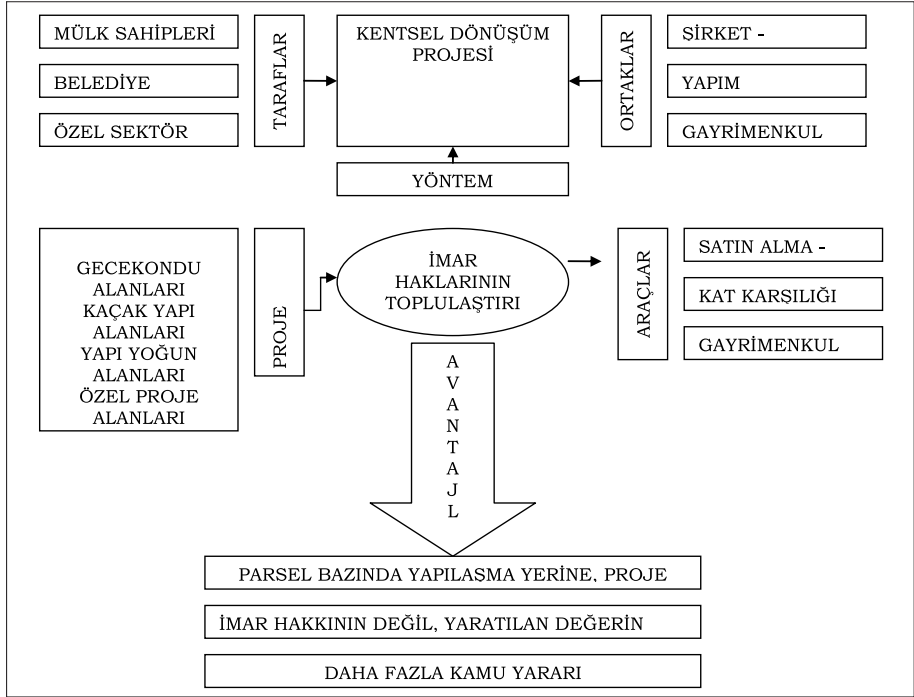
2. Kentsel Dönüşüm Yasasından Önceki Kimi Uygulamalar

Adı kentsel dönüşüm olmamakla birlikte gecekondü mevzuatı, koruma mevzuatı ve diğer ilgili mevzuata dayandırılarak hazırlanan “gecekondü ıslah projeleri ve yenileme projeleri” bu girişimlerin öncüleri sayılırlar (Ünal, 2015, 191). Kentsel dönüşüm kavramı mevzuatımıza ilk olarak 04.03.2004 tarihli ve 5104 sayılı Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesi Yasası ile girmiştir. Türkiye’de ilk kez 1990’lı yıllarda Ankara’da Dikmen Vadisi ve Portakal Çiçeği Vadisi KDP uygulanmıştır. Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesinde temel hedef geniş yeşil alanlar içerisinde konut alanları yapılarak kaliteli bir çevre edinilmesidir. Türkiye’nin büyük kentlerinde KDP girişimleri sürdürülmüştür. İstanbul’da: Küçük Armutlu, Gülsuyu/Gülensu, Başibüyük, Alibeyköy, Süleymaniye, Balat, Sulukule, Sarıgöl ve Okmeydanı, Ankara’da: Dikmen Vadisi, Portakal Çiçeği Vadisi, İzmir’de: Kadifekale, Narlıdere, Limontepe, Yeşildere, Diyarbakır’da: Suriçi, Çölgüzeli.

KDP’nin gerçekleştirilmesi için ele alınması gereken önemli konu arazi kullanım kararları ile imar haklarının kullanımını sağlamaktır. Her iki konunun da kullanımında; imar haklarının toplulaştırılması ve imar

haklarının transferi söz konusudur. Hemen her kentsel dönüşüm projesinin dört kümede toplanabilecek öğeleri vardır. Bunlar KDP'nin taraftarları, ortaklıkları, proje alanları ve proje gerçekleştirmeye katkı sağlayan araçlarıdır. Bu dört kümede toplanan öğeler genel olarak her kentsel dönüşüm projesinin temelini oluşturmaktadır. Kentsel dönüşüm projesinin taşınmaza sahip (iyelik sahipleri) olan gerçek ve tüzel kişiler dışında kamu ile özel girişimci taraftarları vardır. Bu kentsel dönüşüm proje öğeleri çizim birde gösterilmiştir.

Çizim 1: Kentsel dönüşüm projelerinin genel olarak temel öğeleri



Kaynak: Göksu, (2003), TMMOB Şehir Plancıları Odası, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul, TMMOB Yayını, S. 271

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de kent planlaması sürecine olumlu bir katılmadan çok, olumsuz bir katılma söz konusudur. Kentsel dönüşüm planları bireylerin iyelik ile ilgili kimi haklarının kullanılmasına sınırlamalar getirebileceği gibi, bu hakların kullanılmasını geciktirebilir, önleyebilir ve ortadan kaldırabilir. Kentsel dönüşüm planlarını hazırlayan ve uygulayan yerel kamu organları yurttaşın haklarını, koruma ya da toplum yararı amacıyla sınırlandırabilirler. Katılımın nerede, nasıl ve kimlerin katılımı ile işleyeceği konuları da açık olmalıdır.

Kenti düzenlemek, değişik disiplin alanlarının uzmanlarından önce kentte yaşayanların işidir. Anatole Kopp'un güzel ifadesiyle "yaşamı değiştirmek, kenti değiştirmek olduğu gibi, kenti değiştirmek de yaşamı değiştirmektir". Kent yönetimleri planlama evresinden önce gelen çözümleyici inceleme ve araştırmalar aşamasında, kamu kuruluşlarının, özel kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin katılımlarına olanak vermemiş ya da sınırlı verilmiştir. Türkiye'de kentsel dönüşüm planlamasına katılımın ciddi bir uygulamaya bugüne kadar kavuştuğu söylenemez. Bunun temel nedenlerinin birincisi, Türkiye'de kentlerin yarı planlı, yarı plansız gelişmesinin katılım isteminin ortaya çıkmasını engellemesidir, ikincisi kent yönetimlerinin ciddi bir istemde bulunmaması, üçüncüsü halkın büyük bir bölümünün basın yayın yoluyla olayları izleme, dinleyici olarak toplantılara katılma, özel ilişkilerde toplum konularını tartışma gibi faaliyetler içinde bulunmamasıdır. Bu kümede yer alan bireylerin toplum olaylarına karşı ilgileri oldukça yüzeyseldir. Bu sınıfa giren bireyler toplum olaylarının katılımcısı olmaktan çok seyircisi konumunda olmalarıdır.

Kentsel dönüşüm planının uygulamada başarıya ulaşması için halkın katılımının en yüksek düzeyde olması sağlanmalıdır. Türkiye kent yönetiminde, bugüne kadar yeterli önlemlerin alındığı katılımcı yönetim anlayışı ve uygulamalarının yaygın ve güçlü olduğu söylenemez. Kent yönetiminde halkın katılmasının önemi, kentte yaşayan toplumun çıkarının bireyin çıkarına üstünlüğü kavramına dayanır.

Planlama sürecine halkın olumlu katkısının sağlanabilmesi, üyesi bulunduğu toplumun sorunlarının bilincine varmış, bilinç düzeyi yüksek halk temsilcilerinin görüşlerinin alınmasıyla sağlanır. Katılımcı bir toplumda, toplumun bütün kesimlerinin planlama sürecine katılmaları sağlanmalıdır. Kentsel katılım, güzelleştirme dernekleri, meslek kuruluşları, halk kurultayları, kent senatosu ve kent konseyinin katılımıyla gerçekleşir. Bir kentte yaşamakta olanların, kentin yönetimine örgütlerin katılımına olanak verilmesi bir kentli hakkıdır. Göstermelik danışma ya da katılma yerine, geçerliliği olan bir katılma anlayışına geçildiğinde, halkın etkisi kent yönetiminin eylem ve işlemini destekler yönde olacaktır.

Kentsel dönüşüm uygulamalarından taşınmaz mal sahiplerinin yanı sıra kentsel dönüşüm alanlarında yaşayan herkes etkilenir. Demokratik bir düzende KDP'ne halkın katılımı plan ve izleneye meşruiyet kazandıran önemli bir araçtır. Eskimiş ya da sosyoekonomik özelliğini yitirmiş görünen kent bölümleri, deprem sorunları gibi alanların kente kazandırılması için dönüşüm

yapılmaktadır. Bu işlemler özekten yönetim ya da yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmektedir. Yönetimlerin alacağı kararlara proje uygulamalarına halkın katılımı önemlidir. Kentsel dönüşüm, özel çıkarları değil, kamu yararını ve toplumsal çıkarları ön planda tutan bir araç olmalıdır. Böylece yerel yönetim birimi olarak kent yönetimi en alt düzeydeki mahalle, sokak ya da komşuluk birimlerinden başlayarak, sorunlarına sahip çıkabilmek, bunların önceliklerini saptamak, çözüm yolları arayıp seçmek, buna ilişkin kararlar almak, alınan kararların uygulanmasını izlemek, gözetlemek, gerekli düzeyde denetlemek ve değerlendirmek amacıyla örgütlenmelidir. Kamuoyu araştırmaları ve kitle iletişim araçlarından yararlanılarak halkın istek ve yakınmaları ölçülebilir. Kent yönetimleri, kentsel dönüşüm planlarının hazırlık ve uygulama aşamalarında halkın bu isteklerini, eğilimlerini dikkate almalıdır. Yerel yönetimler, bu planlarda kentin fiziksel gelişmesini yönlendirecek politikaları bulmuş olurlar.

Kent içinde yaşayanların her türlü gereksinmelerini, en iyi biçimde karşılamak amacıyla yapılan kent planının gerçekleşmesi planın öngördüğü ilkeler ve önerilere bağlıdır. Kent yönetiminin, halkla iş birliği yapmasını gerektiren değişik nedenler vardır. Her şeyden önce kent yönetimleri, konumları gereği demokratik yönetim ve süreçlerin işlemesine en çok elverişli yönetim birimleridir. Kent yönetimi, salt tüzel yönleriyle değil, ülkenin kalkınma çabalarına da katkıda bulunan yerel örgütler ve kalkınma birimleri olarak değerlendirilmelidir. Kent yönetimleri, bireysel çıkarları koruyucu, artırıcı nitelikte değil, kentin güzelleştirilmesi, kentsel işlevleri kolaylaştırıcı, yeşil alanları çoğaltan, trafik güvenliğini sağlayan, ulaşım ağını düzenleyen, kısaca halkın kent yaşamını rahatlatan plan değişikliği önerilerini yapmak zorundadır. Halkın planlama sürecine katılması, kent yönetimlerinin takdirine bırakılmamalıdır.

Kenttaşların, kent yönetimi karar ve hizmetlerine katılarak, yönetimin etkinlikleri hakkında bilgilenmelidir. Kent yönetimi, kenttaşlar arasında toplumsal ve ekinsel ilişkilerin geliştirilmesi, yöenin ekinsel değerlerinin korunması için halkla kaynaşarak gerekli çalışmalar yapmalıdır. Bu etkinlikleri gerçekleştirmek için; bilim kuruluşlarının, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının (TTOB, TBB, TMMOB), sendikaların, STK'ların, mahalle muhtarlarının, noterlerin, üniversitelerin uzman kişilerin katılımını sağlamalı, bu kurumlardan ve uzman kişilerden yararlanmalıdır. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşlarının temsilcileri, kent planlaması sürecinin tüm evrelerine katılmalıdır. Çünkü, bu kuruluşlar hem üyelerinin etkinliğinden dolayı, hem de türlü toplumsal

kümelerle, ayrıca baskı, çıkar kümeleri ile olan ilişkileri sonucu edindikleri deneyim ve gözlemleri, plan ereklerinin ne olması gerektiği konusunda öneriler geliştirmeleri, alması seçenek üretmeleri oldukça önemlidir.

Katılım, kentsel dönüşüm sürecinin ilk aşamasından kararların alınması, politikaların uygulanmasında olabildiğince geniş halk katmanlarına yayılan, özgür ve halka açık tartışmalar sonucunda gerçekleştirildiği ölçüde başarı elde edilir. Çağdaş katılımcı yönetim dizgeleri kararların yönetenler ile yönetilenler arasında birlikte alınmasını, alınacak olan kararların ilgilendireceği tüm tarafların karar süreçlerine katılmasını gerektirmektedir. Kısaca kentsel dönüşüm sürecinin her aşamasında yönetenler ile yönetilenler ortaklaşa iş birliği yaparak kararlar almalıdırlar.

Halk katılımının sağlanması kette yaşayan bireyin yaşadığı yeri gösterir, benimser, korur ve kendine yapılan haksızlıklara karşı çıkar. Çoğulcu bir toplumda, toplumun bütün katmanlarının kentsel dönüşüm sürecine katılması sağlanmalıdır. Bir kentte yaşamakta olanların kentsel dönüşüm sürecine katılmasına olanak verilmelidir. Halkın katılımının sağlandığı kentsel dönüşüm plan ve izlencelerinin uygulaması daha da kolaylaştırılmış olur. Yerel halkın katılımı demokratik katılım sürecini gerçekleştirebileceği gibi kaynakların iyi kullanımını hedeflerin daha doğru seçilmesine önemli katkı sağlar. Kentsel dönüşüm, tüm toplumsal aktörlerin, yerel yönetimlerin, özek yönetimin, sivil toplum örgütlerinin, özel sektörün ve halkın katılımını içeren etkin bir yönetim anlayışını gerektirmektedir.

Mevcut bir yerleşim yerinin düzenlenmesine yönelik plan hükümlerinin uygulanabilmesi için özendirici bir yaklaşıma gereksinim vardır. Mevcut yapı durumu, yeniden planlama sonucunda oluşturulan yapılaşma hakkıyla karşılaştırıldığında yeni durumun özendirici hak ya da haklar sağlaması gerekebilir. Kentsel dönüşüm planında yapılaşma hakkının artırılması ya da kullanım biçimi değiştirilmekle iyelik sahibine üstün bir yarar (avantaj) sağlanması durumunda ancak bu insanlar yeni yapılaşmayı benimseyebilirler.

Kentsel toprakların kullanımıyla ilgili olarak yaşanan sorunları çözebilmek için her şeyden önce merkezi yönetim kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin bu konuda duyarlı davranmaları gerekmektedir. Kent yönetimlerinin giriştiği imar faaliyetleri vatandaşların yerel işlere gösterdiği ilgi ve katılım oranında başarılı sonuçlar verebilir. Kent yönetimleri, halkı aydınlatmak ve bu konuyla ilgilendirmek üzere halkla ilişkiler konusuna daha çok önem vermelidir.

Halkı yoksulluktan, ezilmişlikten kurtaracak, toplumdaki adaletsizlikleri giderecek bir yönetsel düzen, ancak katılımcı demokrasinin halka katacağı

güçle kurulabilir. Demokrasiye, gerçeklik ve işlerlik kazandırabilmenin, halkı demokrasiyle güçlendirebilmenin temel koşulu örgütlenme özgürlüklerini genişletme ve yönetime katılımı sağlamaktır. Kent için karar veren kent yönetim organları ve uzmanlarının yanında kentte yaşayanlarında olması gerekir. Plan ereklerinin belirlenmesi aşamasından, onay aşamasına kadar geçen süreçlerin tümüne halkın katılımı sağlanmalı ve planın uygulaması, halk tarafından denetlenmelidir. Ancak o zaman plan uygulaması başarıya ulaşabilir. Demokrasi kültürünün yaygınlaşması, siyasal harekete yön vermesi ve toplumun beklentilerini karşılması kent yönetimleri eliyle ve uygulamalarıyla gerçekleştirilebilir. Katılımcılığın önünü açan, kentsel demokrasiyi temel alan toplumun değişik kesimlerine karar alma süreçlerinde söz ve karar hakkı tanıyan, adil, saydam ve ötekileştirmeyen, ayrımcı olmayan bir kent yönetimi anlayışı yönetimin her alanına halkın katılımıyla sağlanabilir. Bunun içinde aşağıdaki gibi kimi öneriler geliştirilebilir:

- Kenttaşlar, kent konularında bir tür uzmanlık örgütleri oluşturmalıdırlar. Bu örgütlerde gönüllülük esas olmalıdır. Çünkü kenttaşların gönüllü etkin katılımı olmadan, onlar için iyi bir kentin kurulacağı söylenemez.
- Bir kentin kurulup gelişmesi için kent biliminin ortaya koyduğu bilimsel kurallar göz ardı edilmeden kentle ilgili kararlar alınmalıdır.
- Kent yönetimleri, STK, özekselsel kamu yönetimleri, gönüllü kuruluşlar ve siyasal partiler aktif kentsel yurttaşlığın toplumda yaşam bulması için çaba göstermelidirler.
- Katılımcılar, kentlerin bölünmesine, toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesine, toplumsal-mekânsal ayrımcılığa, kentsel özeklerin niteliksizleşmesine, kamusal mekânın çöküşüne neden olan olgulara, kentsel mekanların tarihselliğini, kamusalığını ve yaşanabilirliğini yok eden uygulamalara katkıda bulunmamalıdırlar.
- Katılımcılar, hem toplumsal hem de mekânsal anlamda bütünleştirici kentsel omurgalar oluşturmaya, ortak bağlamlar yaratmaya yönelmelidirler. Kent yöneticilerinin, kent plancılarının hazırladığı ya da hazırlattıkları kentsel dönüşüm plan tasarıları, kenttaşlarla serbestçe tartışılmalı ve halkı almasıık yeğlemeler hakkında bilgi sahibi yapmalıdır, fırsat eşitliğine önem vermelidir.
- Kentsel dönüşüm planlarını hazırlayan kadrolar ve plancılar, planın başarıyla uygulanabilmesi için, planın kapsadığı toplumun değer sistemlerini, ekonomik ve siyasal yapısını tanımaları, çok iyi bilmeleri gerekir.

- Yönetimler bireylere kentsel dönüşüm planlama ön hazırlıkları arazi kullanım haritaları, ulaşım ağı sistemleri, renkli çizimler (grafikler), maketleri geniş halk topluluklarına göstermelidirler.
- Kent yönetim meclisleri, uygun bir yapıya kavuşturmalıdır. Yerel halk kurulları kurulmalı ve daha üst kurullar, yerel kurulların temsilcilerinden oluşturulmalıdır. Kent yönetimine halkın doğrudan katılması, halkla kent yönetiminin tümleşmesi için bu tür temel düzenlemelere gereksinim vardır.
- Halkın anlayışı ve yardımı sağlanmadıkça kentsel dönüşüm plan çalışmaları ve uygulamaları başarılı olamaz. Kentsel dönüşüm planlamasında, mülkiyet haklarının sınırlaması vardır. Bu sınırlamadan zarar görebilecek insanların yaratacağı olumsuz davranışları önlemek için, kent yönetimi halkla ilişkilere çok büyük önem vermelidir.
- Demokraside halka hesap vermek temel bir ilkedir. Kent yönetimi yaptığı eylem ve işlemler hakkında halkı aydınlatmalı ve ona hesap vermelidir. Halka, her türlü iletişimden yararlanarak tutarlı, güvenilir, popülizm yapmadan bilgi verilmelidir. Bireysel olsun olmasın, kent yönetimine başvurarak bir konu hakkında aydınlanmak isteyenlere her türlü bilginin verilmesi, yetkililer tarafından sağlanmalıdır.
- Kent yönetimi, kenttaşların, yaşayacağı kentin nasıl olması gerektiğini, hizmetle ilgili dilek ve görüşlerini kendilerine iletme fırsatını sağlamalıdır. Böylece, halkın plan, tasarı ve kararları daha iyi anlayıp benimsemesi kolaylaşır.
- Katılımcı kentsel dönüşüm planları, doğayı, çevreyi, yeşil alanları tarihsel ve kültürel varlıkları koruyucu özellik taşımalıdır. Kentsel dönüşüm planı kentin kimliğinin korunmasının bir güvencesi olmalıdır.
- Kent yönetimlerinin giriştiği kentsel dönüşüm planlama faaliyeti, yurttaşların yerel işlere gösterdiği ilgi ve katılım oranında başarılı sonuçlar verebilir.
- Toplumcu kent yönetimi anlayışı, kamunun, halkın çıkarlarını, her türlü çıkarın üzerinde görmeli, buna uygun üretken, verimli politikalar oluşturulmalı ve kentsel dönüşüm planlamaları bu doğrultuda yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ABRAMS, Charles (1964), Şehirleşen Dünya ve İnsanların Mesken Mücadelesi, Ankara: Yarın Yayınları.
- Antalya Şubesi
- AREN, Sadun (2007), Ekonomi Dersleri, Ankara: İmge Kitapevi.
- ARSEL, İlhan (1968), Anayasa Hukuku (Demokrasi), Ankara: Ankara Hukuk Fakültesi Yayını.
- ATKINSON, Rob (2004), "Urban Regeneration, Partnership and Community Participation- Lessons From England", Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu, İstanbul, Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması.
- BEKTAŞ, Cengiz (2004), Kentli Olmak ve Olmamak, İstanbul: Evrensel Basım Yayın Yayıncılık A.Ş.
- BOOKCHIN, Murray (1999), Çev: B. Özyalçın, Kentsiz Kentleşme, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- BRENNER, Neil, Peter, MARCUSE, Margil, Mayer, (2014), Kar İçin Değil Halk İçin, Sel Yayınları, İstanbul
- BUMİN, Kürşat (2010), Demokrasi Arayışında Kent, Konya: Çizgi Kitapevi.
- CASTEL, Manuel (1997), Kent, Sınıf, İktidar, (Çev: Asuman Erdenil, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- CASTELLS, Manuel, (2014), Çev. A. Türkün, Kent Sınıf İktidar, Ankara, Phoenix Yayınevi.
- CUMHURİYET GAZETESİ 12 Temmuz 2014
- ÇİZGEN, Nevval (1994), Kent ve Kültür, İstanbul: Say Dağıtım Ltd. Şti.
- ÇOLAK, Nusret, İ (2010), İmar Hukuku, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık A.Ş.
- DAHL, Robert, A. (1963), Modern Political Analysis, Englewood Cliff: Prentice-İtall, Luc.
- DOĞAN, H. Hüseyin, (1995), "Türk Kamu Yönetimi ve Yeni İlçelerin Kurulması", Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu, Ankara, TÖDAİE, Cilt I, Yayın No: 261
- EROĞLU, Cem (1999), Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, Ankara: İmge Kitapevi.
- EROĞLU, Cem (2010), Çağdaş Devlet Düzenleri, Ankara: İmaj Yayınları.
- FREEMAN, Michael (2008), İnsan Hakları, Ankara: Birleşik Yayınlar.
- FRİEDMANN, John (1987), Planning In Public Domain, Princeton: Princeton University Press.
- GERAY, Cevat (1960), "Şehir Planlamasının Başlıca Tatbik Vasıtaları", Ankara, SBF Yayını, 111:93
- GİDDENS, Anthony (2008), Sosyoloji, Ankara: Kırmızı Yayınları.
- GİRİTLİ, İsmet ve Jale Sarımsak (2001), Anayasa Hukuku, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ.
- GÖRGÜLÜ, Zekai (2002), "Kentsel Dönüşüm ve Ülkemiz", İzmir, TMMOB İzmir Sempozyumu

- GÖRGÜLÜ, Zekai (2009), “Kentsel Dönüşüm Nedir? Ne Değildir?”, İstanbul, Çizel Kalem, Aralık 2000
- GÜREL, Sümer (1970), Kent Planlamasına Giriş ve Çevre Kavramı, Ankara: ODTÜ.
- GÜRİZ, Adnan, Hukuk Başlangıcı, Ankara: Siyasi Kitapevi.
- KAPANİ, Munci (1975), Politika Bilimine Giriş, Ankara: Ankara Üniversitesi- Hukuk Fakültesi Yayını.
- KELEŞ, Ruşen (2012), Yerinden Yönetim ve Siyaset, İstanbul: Cem Yayınevi.
- KELEŞ, Ruşen (2013), Kentleşme Politikası, Ankara: İmge Kitapevi.
- KELEŞ, Ruşen (2014), 100 Soruda Türkiye’de Kentleşme Konut ve Gecekondu, İstanbul: Cem Yayınevi.
- KELEŞ, Ruşen (2015), Kentleşme Politikası, Ankara, İmge Kitapevi.
- KELEŞ, Ruşen ve Ayşegül Mengü, (2003), İmar Hukuku, Ankara: İmge Kitapevi.
- KIŞLALI, A.T (1987), Siyaset Bilimi, Ankara: Ankara Üniversitesi BYYO.
- LEFEBVRE, Henri (2013), Kentsel Devrim, İstanbul: Sel Yayınları.
- LEGATES, Richard., T., Frederic STOUT, (1998), Modernism and Early urban planning, The City Reader, London, New York: Routledge, 299-313.
- LORD, Lindsay (1955), What is Democracy, London
- NALBANTOĞLU, Oktan,(2003),”Kentsel Yenileme Projelerinden Öğrendiklerimiz: Dikmen Vadisi Örneği, Ankara, Uluslararası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, MSU-Fındıklı, İstanbul.
- NOZİCK, M.,(1992), No Place Like Home: Building Sustainable Communities, Ottawa, Canadian, Council on Social Development.
- ÖVGÜN, Barış (2010), Devlet ve Planlama, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- ÖZAY, İlhan, (2004), Günışığında Yönetim, İstanbul, Alfa Yayınları.
- ÖZBUDUN, Ergun, (2009), Türk Anayasa Hukuku, Ankara:Yetkin Yayınları.
- ÖZDEN, Pelin Pınar , “Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği”, www.istanbul.edu.tr/siyasal/Turkce/Dergi/Sayı%2023-24/20.htm, (02.07.2005)
- ROBERTS, P., (2000), The evolution definition and purpose of urban regeneration. Peter Roberts ve Hugh Sykes (Der.) Urban Regeneration. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications: 9-36
- SADRI, Senem Z. (2013), “Kent, Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları”, Antalya, Mimarlar Odası
- SARTORİ, Giovanni (1996), Demokrasi Teorisine Geri Dönüş, (Çev. Tunçer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan), Ankara: Yetkin Yayınları.
- SASSEN, Saskia (1999), Whose City is it ? Globalization and the Formation of New Claims Sustainable Cities in the 21st Century, ed. Ah Foong Food Belinda (Yuen: Singapore University Press)
- ŞENGÜL,H. Tarık (2009), Kentsel Çelişki ve Siyaset, Ankara: İmge Kitabevi.

- TEKELİ, İlhan (1985), Tanzimat'tan Cumhuriyete Kentsel Dönüşüm, Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi 4. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları.
- TEKELİ, İlhan (2009), Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TEKELİ, İlhan (2012), Türkiye için STKlar ve Demokrasi Yazıları, İstanbul Tarih Vakfı :Yurt Yayınları.
- TEKELİ, İlhan,(2006), Katılımcı Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları, Ankara, Sosyal Demokrasi Derneği Yayınları no:1.
- THOMAS, S., (2003), A Glossary of Regeneration and Local Economic Development, Manchester, Local Economic Strategy Center.
- TMMOB (1993), Mimar Gözünden Derlemeler, İstanbul: Mimarlar Odası İstanbul Şubesi.
- TUNAYA, Tarık Zafer, (1980), Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını.
- TURAN, Menaf, (2009), Türkiye'de Kentsel Rant, Devlet Mülkiyetinden Özel Mülkiyete, Ankara, Tan Kitapevi Yayınları.
- ÜNAL, Yücel (2008), Türk Şehir Planlama ve İmar Mevzuatının Kentsel Dönüşüm ve Deprem Ağırlıklı İncelenmesi, Ankara:Yetkin Yayınları.
- YALÇINDAĞ, Selçuk (1996), Belediyelerimiz ve Halk İlişkileri, Ankara, TODAİE Yayını.
- YAVUZ, Fehmi, Keleş, R. Ve Geray, C.(1978) Şehircilik, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Yayın No: 415.
- ZİMMERMAN, Josep, Francis, (1986), Participatory Democracy, Vestport.
1982 T.C.Anayasası
3194 İmar Yasası
http://tr.wikipedia.org/wiki/Siyas%C3%AE_parti
<http://koop.gtb.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/kooperatif-nedir>
<http://tr.wikipedia.org/wiki/Ombudsman>
<http://www.msxslabs.org/forum/soru-cevap/407426-sivil-toplum-kurulusu-nedir.html>
<http://www.izmirkentkonseyi.org.tr/1/1/24/kent-konseyi-nedir>.

